

CIVILIZAȚIA ROMÂNEASCĂ

1

**Coordonator
Victor SPINEI**

**Volum apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii și Identității Naționale
în cadrul parteneriatului încheiat cu Academia Română**



ACADEMIA ROMÂNĂ

**Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”**

LINGVISTICA ROMÂNEASCĂ

**Coordonatori:
MARIUS SALA
NICOLAE SARAMANDU**



**EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
București, 2018**

LEXICOGRAFIE ȘI LEXICOLOGIE

MONICA MIHAELA BUSUIOC, NICOLETA MIHAI,
ALEXANDRU ANGHELINA

I. LEXICOGRAFIE

MONICA MIHAELA BUSUIOC

Dacă în ceea ce privește obiectul de cercetare al lexicografiei, părerile concordă, nu același lucru se poate spune despre raporturile dintre lexicografie și lexicologie, două domenii lingvistice complementare, care se ocupă cu studiul cuvintelor. În opinia unor specialiști, lexicografia este parte componentă a lexicologiei, alături de semantică, etimologie, formarea cuvintelor, teoria cuvântului, terminologie etc. În concepția altora, lexicografia, ca știință care se ocupă de studierea vocabularului, a cuvintelor și a expresiilor unei limbi date, vizând, în special, elaborarea dicționarului, a cunoscut dintotdeauna o evoluție aparte, constituindu-se ca o disciplină de sine stătătoare, date fiind interesul și preocuparea constantă acordate dicționarului.

Acesta pare a fi motivul pentru care lucrările consacrate istoriei lingvisticii românești acordă întâietate lexicografiei, sub care sunt subsumate contribuțiile din domeniul lexicologiei. Și totodată, aceasta este și rațiunea pentru care capitolul de față din acest volum omagial începe cu prezentarea lexicografiei românești.

Descrierea vocabularului unei limbi se face în primul rând prin dicționare explicative, etimologice, istorice, enciclopedice.

Dicționarele (denumite dicționare, vocabulare, lexicoane sau glosare) pot cuprinde întregul vocabular sau numai o parte din el, de exemplu lexicul diverselor științe sau profesii. Descrierea poate fi strict lingvistică, în care caz, toate observațiile sunt subordonate cuvântului ca fapt de limbă, sau enciclopedică, și atunci observațiile se subordonează noțiunii.

Lexicografia românească s-a bucurat de o atenție deosebită timp de peste cinci decenii, reprezentând nu numai cea mai longevivă și cunoscută disciplină lingvistică, dar și cea dintâi apărută în istoria lingvisticii naționale. Ea are o veche și valoroasă tradiție, dicționarele apărând la noi mai devreme în raport cu gramaticile.

Cercetând îndelungata istorie a lexicografiei românești, se pot distinge, în mare, cinci etape, demarcate prin apariția unor lucrări considerate de specialiști,

puncte de reper în evoluția acestei discipline: prima etapă de la începuturi până la anul 1825, când apare *Lexiconul de la Buda*; a doua până la anul 1870, când se publică *Dicționarul etimologic daco-român* al lui A. de Cihac; a treia până la anul 1949, când se reia redactarea *Dicționarului Academiei*, a patra până la anul 2010, când se încheie redactarea *Dicționarului Academiei* și ultima, epoca actuală, când s-a hotărât reluarea primei părți a *Dicționarului Academiei* după modelul Seriei noi. Delimitarea acestor etape ține cont exclusiv de lucrările lexicografice, și nu de lucrări din alte domenii lingvistice.

În continuare, vom urmări dezvoltarea ascendentă a lexicografiei prin prezentarea cronologică a celor mai importante și cunoscute lucrări, cu precădere a celor realizate de către lingviști, selectate din multitudinea celor existente.

Perioadei de la începuturi și până spre ultimul sfert al secolului al XX-lea, Mircea Seche i-a dedicat o lucrare de sinteză, extrem de documentată și valoroasă, în două volume: *Schiță de istorie a lexicografiei române* (1966; 1969), care cuprinde întreaga activitate lexicografică din această perioadă și care reprezintă sursa de inspirație pentru toate studiile de specialitate apărute ulterior (și pentru prezentarea de față). Multe din informații au fost preluate direct, fără a mai încărcă expunerea cu citarea exactă la pagină (v. Seche 1966, 1969). Tot lucrări de sinteză sunt și cea consacrată perioadei de până la 1970: *Introducere în lingvistica și filologia românească* (1970; autori Ion Coteanu și Ion Dănăilă, excelentă în partea de prezentare teoretică, aparținând lui Ion Coteanu), precum și cea dedicată perioadei de până la 1975: *Istoria științelor în România. Lingvistica* (1975; elaborată sub conducerea acad. Iorgu Iordan), care prezintă istoricul acestei discipline, alături de celelalte domenii lingvistice. Ultima dintre ele a fost reluată, cu unele modificări, în *Istoria lingvisticii românești* (1978; coordonator: acad. Iorgu Iordan).

În cadrul fiecăreia dintre cele cinci etape, se disting din punctul de vedere al limbii cărora le sunt destinate, dar și al vechimii, două tipuri de lucrări lexicografice: unilingve și bilingve sau plurilingve, cele două tipuri având ponderi diferite de la o etapă la alta. Din punctul de vedere al prestigiului științific, se deosebesc două direcții și, respectiv două tipuri de opere lexicografice: nonacademice, prezente în toate cele cinci etape, și academice, începând cu a treia etapă, odată cu înființarea Societății Literare Române (1866), transformată în Societatea Academică Română (1867) și, ulterior, în Academia Română (1879).

I.1. LEXICOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LA ÎNCEPUTURI PÂNĂ LA 1825

Prima etapă datează de la cele dintâi încercări lexicografice, sub forma unor glosare slavo-române, până la publicarea în anul 1825 a *Lexiconului de la Buda*, considerat momentul care marchează începutul lexicografiei române moderne. Existența încă de la început a unor astfel de glosare sau lexicoane obligă la separarea lexicografiei în bilingvă sau plurilingvă și unilingvă. Pentru a respecta criteriul vechimii, vom începe prezentarea acestei etape cu lexicografia bilingvă și plurilingvă.

I.1.1. Lexicografia bilingvă și plurilingvă sau poliglotă

Demn de remarcat este faptul că cele mai vechi glosare slavo-române apar încă de la începutul secolului al XVI-lea, aproape concomitent cu publicarea primelor texte scrise în limba română, răspunzând astfel necesității practice în activitatea de traducere din limba slavonă în română a textelor bisericești. Observația privind existența celor „două fragmente de vocabular slavo-românesc din secolul al XVI-lea, păstrate până astăzi” este semnalată de Seche 1966: 7.

În intervalul de până la apariția *Lexiconului de la Buda* și mai ales în secolul al XVII-lea, singura și nu numai prima direcție în lexicografia românească este reprezentată de seria dicționarelor bilingve în toate provinciile românești. În Principate, interesul cărturarilor se îndreaptă spre limba slavonă, dintre lexicoane detașându-se *Lexiconul slavo-românesc* (1649). În Transilvania și în Banat, slavona este înlocuită cu latina: *Dictionarium valachico-latinum*, cunoscut sub numele de *Anonymus Caransebesiensis* (cca 1650); *Dictiones latinae cum valachica interpretatione* de Teodor Corbea (1691–1697), iar în Muntenia, înlocuirea privește o limbă romanică: lucrarea stolnicului Constantin Cantacuzino (cca 1700), publicată de Carlo Tagliavini (1928).

Totodată, apar și primele dicționare trilingve: *Dicționarul latin-român-maghiar*, cunoscut sub numele posesorului său, *Il „Lexicon Marsilianum”* (cca 1700) sau *Dictionarium trium linguarum germano-latina et daco-romana* de Anton Predetici Nasodi (1793).

Dacă la început glosarele slavo-române constau în simple liste de cuvinte sau de îmbinări de cuvinte și de nume proprii, în care termenul slavon îi corespundea cel românesc, fără a se respecta ordinea alfabetică, atât de strictă în lexicografia modernă, ulterior, până în secolul al XIX-lea, termenii sunt grupați în primul rând pe materii, însoțiți de corespondentele în diferite limbi străine.

Meritul acestor dicționare bilingve sau plurilingve, rămase toate în manuscris, este acela de a fi introdus termeni noi în limba română, adesea fiind vorba de cuvântul străin, adaptat fonetic, în lipsa unui echivalent românesc.

Începutul lexicografiei tipărite este marcat de publicarea unui glosar trilingv, latino-maghiaro-român de nume de plante, redactat de Benkő József (1783). Publicat de Ion Coteanu, sub titlul: *Prima listă a numelor românești de plante* (1942), glosarul poate fi considerat și prima lucrare de terminologie.

Din primul deceniu al secolului al XIX-lea, datează *Vocabularium pertinens ad tria regna naturae*, al lui Gheorghe Șincai (1808–1810), rămas în manuscris (v. Seche 1966: 24). Dacă glosarul lui Benkő József cuprindea doar nume de plante, lucrarea lui Șincai urmărea să reunească terminologia generală a științelor naturii din limbile latină-română-maghiară-germană și română-latină-maghiară-germană.

De la începutul secolului al XIX-lea, merită amintite lucrările cărturarilor ardeleni: *Kleines walachisch-deutsch und deutsch-walachisches Wörterbuch* de Andreas Clemens (1823), primul dicționar tipărit din acest veac, în care materialul este organizat pe „cuiburi” lexicale; *Dicționariu rumânesc, lateinesc și unguresc*, elaborat de episcopul Ioan Bobb și colaboratorii săi, în două tomuri (1822, 1823) și tipărit cu litere latine, care inaugurează exagerările puriste, prin forma cuvintelor

românești latinizantă și etimologizantă. De o factură deosebită este *Lexiconul românesc-nemțesc* de Ion Budai-Deleanu (1818), singura operă lexicografică finalizată a acestuia, dar nepublicată, care se remarcă prin organizarea articolelor, prin indicații gramaticale, înregistrarea unor diminutive, augmentative, locuțiuni, expresii, proverbe, cu indicarea răspândirii geografice și introducerea unor neologisme, multe de origine franceză.

Prima etapă din istoria lexicografiei se încheie cu apariția *Lexiconului românesc-latinesc-unguresc-nemțesc* (1825), cunoscut sub denumirea de *Lexiconul de la Buda*, după numele orașului unde a fost tipărit. Rezultat al unei munci de peste 30 de ani, depusă de șase autori, *Lexiconul* avea să fie publicat mai târziu. El este considerat primul dicționar explicativ și etimologic, prin atenția acordată stabilirii și înregistrării în ordine istorică a sensurilor, prin notarea formelor gramaticale, a expresiilor și a locuțiunilor, dar mai ales prin grija rezervată definițiilor redactate în românește și a indicațiilor etimologice. Calitățile lucrării sunt umbrite însă de exagerările puriste, care au dictat stabilirea etimologiilor prin indicarea forțată a unei origini latine unor cuvinte cu altă proveniență.

I.1.2. Lexicografia unilingvă

Lexicografia unilingvă este aproape inexistentă până în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Explicația rezidă în faptul că realizarea unui dicționar al limbii naționale necesita condiții mai complexe și mai dificile decât cele pentru redactarea unor dicționare bilingve sau plurilingve, care aveau o destinație practică și erau mai ușor de elaborat, întrucât existau modele străine.

De la începutul secolului al XVIII-lea, datează o primă încercare de redactare a unui glosar de neologisme, *Scară a numerelor și cuvintelor streine tâlcuitoare*, în care apar câteva definiții explicative sumare și care este anexată de Dimitrie Cantemir la *Istoria ieroglifică* (1704–1705).

Deși unul dintre obiectivele înscrise în programul Școlii Ardelene l-a constituit realizarea unui dicționar al limbii române, încercările timide din secolul al XVIII-lea au rămas în fază de proiect.

I.2. LEXICOGRAFIA ROMÂNEASCĂ ÎNTRE 1826 ȘI 1870

Delimitarea celei de a doua etape, în care se manifestă o activitate lexicografică intensă, cuprinde perioada de după primul sfert și înainte de ultimul sfert al secolului al XIX-lea, și anume, după publicarea *Lexiconului de la Buda*, în 1825, și anul 1870, când apare *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, în două volume, al lui A. de Cihac (1870, 1879), prima lucrare întocmită științific din domeniul etimologiei românești.

I.2.1. Lexicografia bilingvă și plurilingvă

Către mijlocul secolului al XIX-lea, se observă o sporire, dar și o specializare și totodată o repartizare geografică a lexicografiei bilingve. Astfel, în Transilvania, apar dicționarele germano-române (și româno-germane), de exemplu: *Vocabular românesc-nemțesc* de Andrei Iser (1850); *Vocabular româno-german* de G. A. Polizu (1857); *Vocabulariu român-nemțesc* de Sab. Pop-Barcianu [= Sava Barcianu-Popovici], (1868).

În Muntenia, apar mai ales dicționarele francezo-române (și româno-franceze), datorate influenței occidentale: *Vocabular purtăreț rumânesc-franțozesc și franțozesc-rumânesc* de Jean A. Valian [= Vaillant], (1839); *Vocabular franțezo-românesc*, în două tomuri, de Petrache Poenar [= Poenaru], F. Aaron [= Aaron Florian] și George Hill (1840, 1841); *Dicionariu româno-frances*, al lui Nifon Bălășescu (1859); *Dicționar româno-frances* de Raoul de Pontbriant (1862), editat concomitent la București, Göttingen, Paris și Leipzig; *Vocabular româno-frances* de Ion Costinescu (1870), care poate fi considerat un dicționar unilingv, deoarece cuvintele-titlu și unitățile frazeologice sunt urmate de explicații ample, uneori enciclopedice, în limba română, însoțite de contexte personale sau traduse. În aceeași perioadă, se publică și dicționare germano-române: *Dicționar portativ germano-român* de Theochar Alexi (1866).

În Moldova, se publică *Vocabulariu de limba germană și română cu adăogirea celor mai obicinuite și în conversațiune primite cuvinte streine* de paharnicul Teodor Stamati (1852); *Dicționariu franceso-român* al lui Teodor Codrescu [= Codrescu], (1859).

Pe lângă lucrările consacrate limbilor amintite mai sus, apar în această perioadă și dicționare bilingve, latino-, maghiaro-, ruso-, italiano-, greco-, precum și dicționare plurilingve, dar în număr mai redus.

Din cauza lipsei unor dicționare unilingve, până în ultimul sfert al secolului al XIX-lea, în lexicografia românească nu se produsese încă o specializare strictă în sensul delimitării tipurilor de dicționare, cele bilingve, fiind în același timp și explicative și etimologice, au suplinit această lipsă, contribuind la îmbogățirea lexicului limbii române literare.

I.2.2. Lexicografia unilingvă

Până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, lexicografia unilingvă, deși destul de redusă, are totuși o mare importanță pentru dezvoltarea științei lexicografice românești prin dicționarele unilingve explicative, de sinonime, de neologisme sau enciclopedice.

Cel dintâi dicționar explicativ complet al limbii române este *Condica limbii românești* a lui Iordache Golescu (cca 1832), rămasă în manuscris, bogată în arhaisme, neologisme și regionalisme și în care cuvintele sunt redactate în „cuihuri” lexicale, ilustrate cu exemple de autor sau cu proverbe și însoțite de indicații etimologice.

Caracteristic pentru această etapă este apariția unor preocupări noi lexicografice, începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, legate de elaborarea unor dicționare de sinonime, dar, mai ales, de neologisme, extrem de

utile pentru explicarea cuvintelor noi, intrate în limbă. *Vocabularul de câteva vorbe sinonime* de C. Canella (1867), reprezintă primul dicționar de sinonime.

Dicționarele de neologisme pot fi considerate tot un fel de dicționare unilingve, apărute înaintea acestora și pregătind într-un fel terenul prin definițiile în română, urmate de exemple și de observații etimologice.

Necesitatea elaborării unor astfel de dicționare devenise stringentă într-o epocă marcată de profunde transformări (numărul mare de traduceri din limbile moderne, studiile în străinătate a multor intelectuali români, contactul cu oficialitățile rusești în timpul războaielor cu turcii și a Regulamentului Organic), care determină îmbogățirea fără precedent a lexicului.

Majoritatea acestor dicționare au astăzi o valoare istorică: *Vocabular român de toate vorbele străbune reprimite până acum în limba română, și de toate cele ce sunt a se mai primi d-acum înainte, și mai ales în științe* de I. D. Negulici (1848), *Nou dicționar portativ de toate zicerile radicale și streine reintroduse și introduse în limbă, coprinzând și termeni științifici și literari* de E. Protopopescu [= Protopopescu-Pake] și V. Popescu (1862), *Dicționar rumân* de G. M. Antonescu (1862).

Un loc aparte îl ocupă primul dicționar de neologisme specializat, dedicat unui anumit domeniu, al științelor juridice: *Vocabulariu de jurisprudență* de Iancu M. Codrescu (1865) (v. Seche 1966 : 97). Interes prezintă și prima listă de sine stătătoare de omonime, intitulată *Din vocabularul lui Păcală*, publicată, într-o revistă, în 1857 (v. Seche 1966 : 100). Tot într-o revistă, în 1860, se publică prima listă de termeni argotici din istoria lexicografiei române (v. Seche 1966 : 99)

Această a doua etapă a lexicografiei marchează și apariția unor încercări lexicografice de alcătuire a unor enciclopedii, individuale sau colective: *Lexicon de conversație*, elaborat de un grup condus de Gheorghe Asachi (1840); *Lexicon de conversație istoricesc-religionariu* de Alexandru Gavra (1847).

I.3. LEXICOGRAFIA ROMÂNEASCĂ ÎNTRE 1871 ȘI 1949

Deceniul al șaptelea al secolului al XIX-lea marchează începutul epocii, denumită a *marilor dicționare*, care reprezintă un real progres în istoria lexicografiei române, întrecând ca importanță și valoare științifică toate dicționarele de până atunci.

Vom demarca încadrarea celei de a treia etape, destul de vaste, după apariția *Dicționarului* lui A. de Cihac, și până la anul 1949, data reluării *Dicționarului limbii române*, odată cu înființarea Institutului de Lingvistică din București.

I.3.1. Lexicografia unilingvă

Sfârșitul secolului al XIX-lea reprezintă un moment de cotitură în istoria lexicografiei românești, prin faptul că lexicografia unilingvă reușește să se impună pe primul loc în interiorul disciplinei în detrimentul celei bilingve. Domeniul este preluat de specialiști de profesie, rezultatul fiind apariția a numeroase și variate

opere lexicografice remarcabile. Este în același timp și momentul când ia naștere lexicografia academică, care covârșește toate celelalte dicționare unilingve din epocă. De fapt, în jurul marelui *Dicționar al Academiei Române* se va da, timp de decenii, cea mai mare „luptă” din lexicografia, și chiar din lingvistica românească.

I.3.1.1. Lexicografia academică

Lexicografia academică cuprinde lunga serie a dicționarelor academice, denumite astfel, deoarece au apărut din inițiativa și sub egida Academiei Române, cel mai înalt for științific din țară.

Lipsa unui dicționar explicativ general al limbii române a început să fie resimțită acut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când transformările pe care le suferea lexicul românesc impuneau o normare a cuvintelor și a sensurilor în spiritul cultivării limbii și când se creaseră condițiile necesare elaborării unui astfel de dicționar. Necesitatea redactării și publicării unui mare dicționar al limbii naționale a reprezentat unul dintre cele trei deziderate istorice, pe care și le-a propus, încă de la înființare, Societatea Literară Română, din 1866.

Cele trei obiective prevăzute în decretul Locotenentei Domnești a Principatelor Unite de constituire a Societății Literare erau următoarele: „de a determina ortografia limbei române, de a elabora gramatica limbei române, de a începe și realiza lucrarea dicționarului român”. Tot în decret se menționa că menirea principală a Societății Literare era de a alcătui dicționarul și glosarul limbii române „acele două colonade ale templului său literar”, ceea ce plasa dicționarul pe primul loc ca importanță.

Concepția și modul practic de realizare a marelui *Dicționar* academic au stârmit de la început vii dispute, polarizate în două direcții:

– una, de orientare latinistă, puristă, care încerca să dovedească caracterul latin al limbii române prin eliminarea din dicționar a termenilor nelatini (cel mult acceptarea termenilor romanici și grecești);

– cealaltă, de orientare nouă, lingvistică, care pleda pentru includerea în dicționar a termenilor de origine străină, integrați deja în uzul limbii la acea epocă.

Istoricul elaborării *Dicționarului* academic, pregătit între anii 1866–1870 și realizat între anii 1869 și 2010, cuprinde patru încercări, dintre care numai prima și ultima au fost finalizate, fiecare tentativă reluând totul de la început și având importanța ei, dar toate contribuind și ilustrând eforturile mari, uneori dramatice, făcute de-a lungul acestei perioade lungi în vederea realizării *Dicționarului Academiei*.

– Prima încercare revine, în 1869, lui August Treboniu Laurian și Ioan C. Massim, membri ai Societății Academice Române și reprezentanți de seamă ai curentului latinist, care reușesc să redacteze și să publice *Dicționarul limbei române*, în două volume, (1871 [în realitate: 1873] – 1876) (v. Seche 1966: 138), precum și o anexă, tomul III, un *Glosariu, care coprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum și cele de origine îndoioasă* (1871 [în realitate: 1877]) (v. Seche 1966: 138).

Mărirea listei de cuvinte, prin reconstrucții sau preluări directe din dicționarele străine, inexistente în lexicul românesc, precum și aplicarea riguroasă

și rigidă a principiilor ortografiei etimologizante au scăzut meritul principal al lucrării, care rămâne acela de a fi primul *Dicționar* academic, general, explicativ, istoric, etimologic, redactat integral. În absența unei tradiții lexicografice, el reprezintă un cap de serie prin câteva calități: modul de organizare a articolelor, clasificări semantice diacronice, definiții lingvistice moderne, ilustrate cu citate proprii ce completează definiția cu note enciclopedice.

Cu acest dicționar, care nu a fost acceptat de comisia de revizie, se încheie o etapă din istoria lingvisticii românești, reprezentând una dintre cele două direcții ale concepției românești despre limbă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: direcția puristă, normatoare și constructoare, pe cale artificială, a limbii, reflex întârziat al filosofiei limbajului din secolul al XVIII-lea.

– A doua încercare de elaborare a *Dicționarului* academic este încredințată în 1884 lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, membru al Academiei Române. Monumentala sa operă lexicografică, apărută în trei volume, *Etymologicum Magnum Romaniae* (1887–1893), concepută pe un plan mult prea vast, nu a putut fi încheiată, oprindu-se la cuvântul *bărbat*, din al treilea volum.

Deși lucrarea s-a bucurat și se bucură de prestigiu, grație vastității și multitudinii informației și cunoștințelor enciclopedice, ea nu a corespuns cerințelor forului academic. Ca o reacție antilatinstă, Hasdeu a neglijat, cu rare excepții, neologismele, dar a înregistrat numeroase cuvinte din limba română veche, limba populară și graiurile regionale. Dacă definițiile explicative ale cuvintelor sunt inegale ca întindere sau inexistente, iar datele și faptele extralingvistice sunt precumpănitoare în raport cu cele de limbă, în schimb, indicațiile privind răspândirea geografică, stilistică etc. în plan sincron și diacronic reprezintă o noutate ce va fi preluată și continuată ulterior.

– Ritmul prea lent de elaborare a lucrării determină încredințarea realizării *Dicționarului* academic, în 1897, într-o a treia încercare, lui Al. Philippide, membru al Academiei Române, care reușește să redacteze singur circa un sfert din *Dicționar*, până la prepoziția *de*. Presiunile forului academic care impun scurtarea termenelor și reducerea dimensiunilor, îl determină pe Philippide să renunțe.

– La 1 ianuarie 1906, sarcina elaborării *Dicționarului* academic a fost încredințată lui Sextil Pușcariu, pe atunci membru corespondent al Academiei Române, care timp de aproape 40 de ani, printr-o muncă titanică, reușește să-și onoreze misiunea și să publice o lucrare care să prezinte istoria lexicului românesc din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre.

Dintre toate cele patru încercări de redactare a unui *Dicționar* academic de tip general, numai aceasta ultimă este recunoscută sub numele de *Dicționarul Academiei* (cu sigla DA), grație prestigiului, câștigat în timp și faptului că, sub raport științific, ea depășește celelalte trei încercări, reprezentând până astăzi un model lexicografic, singurul regret fiind acela de a nu fi fost terminată.

Convins că o operă lexicografică nu trebuie să se confunde cu vocabularul unei limbi, Pușcariu a evitat linia exhaustivității lexicale, prezentă la Philippide, cât și pe cea a ignorării aportului lexical neologic din dicționarul lui Hasdeu. Fiind vorba de un dicționar istoric și general, Pușcariu și colectivul cu care a lucrat

înregistrează cu larghețe cuvintele vechi, populare și regionale, chiar și pe cele cu sens neprecizat, dar impun restricții în privința neologismelor, probabil sub influența lexicografiei academice franceze, dar și a indicațiilor Comisiunii Dictionarului, concepție care va suferi modificări pe măsură ce neologismele se integrau firesc în vocabularul limbii române. Pușcariu a reușit să ofere articolelor de dicționar o structură echilibrată și proporționată a elementelor componente, păstrată, cu mici modificări și în noua Serie a *Dicționarului* academic, și anume: cuvântul-titlu, categoria gramaticală, domeniul la care aparține, traducerea sensurilor în franceză, situația istorică, stilistică sau geografică, definiția, izvoarele, unitățile frazeologice, formele gramaticale, variantele lexicale și etimologia.

Începând cu a doua parte a literei *B*, probabil din constrângeri tipografice, se adoptă metoda „cuburilor lexicale”, prin subsumarea sub cuvântul-bază a derivatelor acestuia.

Deși a dorit să realizeze o operă lexicografică lingvistică și nu una enciclopedică, Pușcariu nu a renunțat cu totul la prezentarea narativă a sensurilor unor cuvinte vechi și populare, din cauza dificultății de a separa lingvistica de istorie, istoria culturii și folclor. Dar trebuie spus că aceste note și detalii cu caracter enciclopedic dau un anumit „farmec românesc” *Dicționarului* și îl fac inconfundabil.

Dicționarul beneficiază de traducerea în franceză a cuvintelor-titlu sau a sensurilor, în cazul cuvintelor polisemantice, fapt ce l-ar putea apropia de dicționarele bilingve. Era un procedeu considerat necesar într-o perioadă când limba română era puțin cunoscută în lumea științifică internațională și care s-a dovedit benefic pentru recunoașterea *Dicționarului Academiei* în afara țării.

Din *Dicționarul* academic (DA), redactat sub conducerea lui Sextil Pușcariu, au apărut următoarele volume: Tomul I, Partea I, *A – B* (1913); Tomul I, Partea II, *C* (1940); Tomul I, Partea III, Fascicula I, *D – De* (1949); Tomul II, Partea I, *F – I* (1934); Tomul II, Partea II, Fascicula I, *J – Lacustru* (1937); Tomul II, Partea II, Fascicula II, *Ladă – Lepăda* (1940); Tomul II, Partea II, Fascicula III, *Lepăda – Lojniță* (1948).

Mai puțin cunoscut este faptul că literele *M, N, O* și, în cea mai mare parte, *P*, erau deja redactate până în 1949, fiind începute încă din 1940, în cadrul Muzeului limbii române din Cluj, un veritabil institut de cercetări, înființat prin stăruința lui Pușcariu. Totodată, și literele *D, E* și o mare parte din litera *L* erau elaborate și revizuite, încă din 1948. Din păcate, manuscrisele nu s-au păstrat integral. Din litera *D* s-au mai tipărit unele fascicule, dovadă existența în arhiva Institutului de Lingvistică din București, a unor șpalturi cuprinzând porțiuni până la cuvintele începând cu *do-*.

1.3.2.2. Alte dicționare unilingve

La sfârșitul secolului al XIX-lea, paralel cu eforturile depuse pentru realizarea *Dicționarului Academiei*, dar mai ales în prima parte a secolului al XX-lea, apar o serie de mari *dicționare explicative unilingve* de tip general, rod al unor inițiative personale, care încearcă să suplinească lipsa unui dicționar academic

general și în același timp să satisfacă nevoia de informare. În ordine cronologică, aceste dicționare sunt:

– *Dicționarul universal al limbei române* al lui Lazăr Șăineanu (1896), cel mai popular dicționar din istoria lexicografiei românești, considerat un adevărat fenomen cultural, dovadă cele nouă ediții apărute până în 1943, precum și tirajul mare. Dicționarul se distinge prin definiții clare, accesibile ale cuvintelor din toate domeniile vieții sociale, printr-o analiză semantică remarcabilă, cu numeroase contexte ilustrative, prin includerea așa-numitelor „cuvinte istorice”, precum și a regionalismelor folosite de marii scriitori și prin indicații etimologice juste în mare parte.

– *Dicționarul etimologico-semantic al limbei române* al lui Alexandru Resmeriță (1924), lucrare cu valoare documentară.

– *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească”* (1931) [în realitate: 1926–1931] (v. Seche 1969: 106), redactat de Ion-Aurel Candrea (partea explicativă) și de Gheorghe Adamescu (partea enciclopedică, cuprinzând o anexă geografică și istorică), reprezintă cea mai importantă operă lexicografică unilingvă din prima jumătate a secolului al XX-lea prin amploare și valoare științifică. Prima secțiune se remarcă prin bogata listă de cuvinte, conținând cuvinte literare și populare, regionale, neologisme curente, indicarea prin simboluri convenționale a domeniilor cărora le aparțin cuvintele, alcătuirea definițiilor însoțite de ilustrații, introducerea de unități frazeologice (proverbe, sintagme, locuțiuni, expresii), indicarea etimologiei cuvintelor. Până la apariția, în 1958, a *Dicționarului limbii române moderne*, Dicționarul lui Candrea și Adamescu a fost cea mai bună și singura sursă de informare asupra vocabularului limbii române.

– *Dicționarul limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)* al lui August Scriban (1939), considerat de valoare intermediară între dicționarul lui Șăineanu și cel al lui Candrea, sub aspectul evaluării cantitative a listei de cuvinte, al bogăției de variante lexicale, al indicațiilor etimologice, dar și prin calitatea secțiunii explicative.

Dicționare de neologisme

Dicționarele consacrate neologismelor sunt în număr redus în această etapă. *Cel mai nou dicționar de buzunar pentru tălmăcirea cuvintelor radicale și zicerilor streine din limba română* de Adolphe Steinberg (1886) are astăzi numai o valoare istorică.

Dicționare enciclopedice

În această etapă se înregistrează și apariția, începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, a primelor dicționare enciclopedice integrale, cea mai importantă fiind *Enciclopedia română*, în trei volume, sub conducerea lui Corneliu Diaconovich [= Diaconovici] (1898–1904), care se distinge prin organizarea alfabetică a numelor proprii și comune, cuprinzând terminologia specifică din domenii variate de activitate.

În veacul al XX-lea, se publică *Minerva. Enciclopedie română* (1930), într-un volum, destinată publicului larg și valoroasă prin materialul informativ național și prin secțiunea explicativă explicită.

Dicționare de sinonime

La începutul secolului al XX-lea, apare primul volum din lucrarea *Sinonimele limbii române cu radicali diferiți în raport mai cu samă la lucrurile divine, la cult și la terminologia ecleziastică* al lui C.I.V. Severin (1923), în care organizarea materialului s-a făcut prin alegerea unor „capete” de serii, devenite cuvinte-titlu, sub care sunt concentrate seriile sinonimice.

I.3.2. Lexicografia bilingvă și plurilingvă

Deoarece această etapă este dominată de lucrările de lexicografie unilingvă, am lăsat la urmă prezentarea dicționarelor bilingve mari, apărute din dorința de a face cunoscut străinilor vocabularul limbii române în lipsa unui dicționar explicativ unilingv adecvat. Trebuie spus însă că aceste lucrări, prin structura lor aparte, preponderent explicativă, depășesc profilul propriului tip de dicționar, apropiindu-se mai degrabă de operele lexicografice unilingve decât de cele bilingve.

– *Nouveau dictionnaire roumain-français*, în patru volume, redactat de Frédéric Damé (1893–1895), care se distinge prin analiza semantică minuțioasă, introducerea noțiunii de subsens și bogăția unităților frazeologice.

– *Dicționar român-german (Rumänisch-deutsches Wörterbuch)*, în trei volume, al lui Heimann (Hariton) Tiktin (1903–1925 și pe fascicule între 1895 și 1925) (v. Seche 1969: 297), care acordă o atenție sporită aspectului literar al limbii, fapt reflectat în lista de cuvinte, bogăția de izvoare, notarea indicațiilor de accent și gramaticale, organizarea filiației semantice pe baza criteriului istoric, folosirea perifrizei largi în limba străină în locul unui simplu corespondent, introducerea indicației etimologice pentru cuvintele românești, numai acolo unde a considerat că sunt soluții certe. Dicționarul lui Tiktin a fost publicat în două noi ediții revizuite.

I.4. LEXICOGRAFIA ROMÂNEASCĂ ÎNTRE 1949 ȘI 2010

Cea de-a patra etapă din istoria lexicografiei este cuprinsă între anul înființării Institutului de Lingvistică (1949), care reprezintă totodată și anul reluării *Dicționarului Academiei*, a cărui elaborare a fost întreruptă de cel de-al doilea război mondial și anul 2010, când s-a încheiat elaborarea marelui *Dicționar*.

Întrucât anul 1989 nu reprezintă un an marcat de apariția vreunei lucrări lexicografice importante, nu am considerat necesar să divizăm această etapă, întrucât activitatea lexicografică, caracterizată prin continuitate și stabilitate, a fost concentrată, în toată această perioadă, în jurul aceluiași mari obiective și în principal centrată pe *Dicționarul academic*.

Elaborarea paralelă a unui mare număr de lucrări de proporții a fost posibilă grație înființării institutelor Academiei Române și, în cadrul lor, a colectivelor organizate pe diferitele specialități.

Întrucât întreaga această etapă este legată în principal de soarta *Dicționarului academic*, vom începe prezentarea ei cu lexicografia academică.

Această lungă perioadă se remarcă și prin apariția altor lucrări academice, care vor fi amintite, dar și a unor lucrări neacademice, asupra cărora, din cauza numărului foarte mare, va trebui să operăm o selecție severă.

I.4.1. Lexicografia unilingvă

I.4.1.1. Lexicografia academică unilingvă

Toate dicționarele aparținând lexicografiei academice s-au bucurat și se bucură de un prestigiu deosebit, deoarece publicarea sub auspiciile Academiei Române le conferă o autoritate și le asigură un nivel științific înalt.

La scurt timp după transformarea și reorganizarea, în 1948, a Academiei Române și după înființarea, la 1 ianuarie 1949, a Institutului de Lingvistică, se prezintă raportul asupra mersului lucrărilor de redactare și publicare a *Dicționarului limbii române*. Acest fapt dovedește importanța și întâietatea acordate acestei monumentale lucrări, operă de interes național, care a constituit prima și principala sarcină a nou-înființatului Institut.

Astfel, între anii 1949 și 1952, sub conducerea lui Iorgu Iordan, membru al Academiei Române, o echipă de cercetători, care formau „colectivul dicționarului”, a efectuat revizia părții tipărite de Sextil Pușcariu, în lumina noilor directive, și a realizat o primă redactare a porțiunilor neelaborate. Lucrările au fost însă întrerupte din cauză că Prezidiul Academiei a găsit de cuviință că alte dicționare sunt mai urgente și mai utile pentru satisfacerea necesităților de ordin cultural ale vremii.

– *Dicționarul limbii române literare contemporane*

Dicționarul limbii române literare contemporane, apărut în patru volume (1955–1957), a fost întocmit de Institutul de Lingvistică din București, sub direcția lui Dimitrie Macrea, și de Institutul de Lingvistică din Cluj, sub direcția acad. Emil Petrovici și se dorea a fi o lucrare destinată vocabularului limbii române literare contemporane, delimitat la limba română scrisă și folosită în operele literare, științifice etc. din secolele al XIX-lea și al XX-lea. Dicționarul a fost redactat pe baza următoarelor criterii: sensurile neliterare ale cuvintelor polisemantice au fost înregistrate numai dacă erau atestate în izvoarele literare culte; în cadrul filiației semantice s-a plecat de la cel mai cunoscut sens actual și nu de la cel mai vechi; definiții scurte, clare, fără concesii enciclopedice și verificate de specialiști în cazul cuvintelor aparținând diferitelor domenii, ordinea izvoarelor citate era invers istorică, iar etimologia nu era indicată.

– *Dicționarul limbii române moderne*

La scurt timp, sub egida aceluiasi for științific, apare *Dicționarul limbii române moderne*, elaborat de Institutul de Lingvistică din București, sub direcția lui Dimitrie Macrea (1958). Conceput ca o simplă versiune prescurtată, într-un singur volum, dar și ameliorată, sfera lui a fost limitată atât în timp – doar limba contemporană –, cât și sub aspectul varietății materialului prelucrat, care aparținea numai limbii literare. Autorii au adoptat câteva măsuri de reducere a volumului: eliminarea unor cuvinte vechi, regionale sau rare, renunțarea la citatele care ilustrau definițiile, reducerea părții explicative, stabilirea filiației sensurilor unui cuvânt pe baza criteriului uzului; folosirea unui corp de literă mai mic. Prin adăugarea unor cuvinte recente, a rezultat cea mai bogată listă de cuvinte oferită până atunci de un dicționar explicativ român într-un volum.

Dicționarul conținea ilustrații și indicații etimologice, extrem de utile. El a devenit, grație volumului mic, organizării materialului, îmbunătățirilor aduse, dar

mai ales marelui tiraj și numeroaselor reeditări, cea mai populară operă lexicografică timp de aproape 20 de ani. Fiind și dicționar explicativ, dar și etimologic, el a răspuns unor nevoi reale și a corespuns scopului propus: acela de a fi util într-o epocă de culturalizare intensă.

– *Dicționarul limbii române*

Abia în anul 1959, după revenirea, la conducerea Institutului, a lui Iorgu Iordan, s-a hotărât reluarea *Dicționarului* academic, care trebuia să înceapă de la litera *M*, urmând ca ulterior, după terminarea literei *Z*, să fie elaborată, pe aceleași baze, întreaga porțiune de la *A* la *L*, inclusiv literele care nu apăruseră în seria lui Pușcariu. Decizia era justificată și prin faptul că nu se putea renunța la partea deja tipărită, care era cunoscută și folosită de romaniștii din lumea întreagă. În fapt, după publicarea literei *Z*, s-a trecut, în anul 2000, la redactarea celor trei litere, *D* și *L*, nefinalizate și *E*, neredactată de vechea echipă, pentru ca să se poată termina în sfârșit, după mai bine de 100 de ani, elaborarea marelui *Dicționar*.

Istoria va da dreptate celor care au luat această decizie de a finaliza *Dicționarul*, deoarece în sfârșit, se pune punct unei perioade lungi și tumultuoase, marcată de vicisitudini și întreruperi, iar în actuala epocă informațională, reluarea în aceeași formă a primei părți nu se mai putea face în același fel.

Noua versiune, începută în 1965 și terminată în 2010, a *Dicționarului limbii române*, subintitulată *Serie nouă*, este cunoscută sub sigla DLR. Numerotarea tomurilor s-a început la litera *M* cu numărul VI, deși vechea serie cuprindea doar două tomuri (I și II, fiecare cu părți și fascicule), pentru că s-a presupus că partea lui Pușcariu, revăzută, va umple golurile de la tomul I la VI. Din aceste motive, începând cu litera *D* din Seria nouă, numerotarea părților a revenit la cea veche.

Din această nouă Serie au apărut, sub conducerea, inițial, a trei redactori responsabili, academicienii Iorgu Iordan, Alexandru Graur și Ion Coteanu, apoi, din anul 1992, numai a academicianului Ion Coteanu, iar din anul 2002, a academicienilor Marius Sala și Gheorghe Mihăilă, următoarele tomuri, redactate în cele trei centre de cercetare ale Academiei Române, de mari colective de specialiști, din Sectoarele de lexicografie și lexicologie:

– La București: Tomul VI, litera *M* (apărută inițial într-un număr de 13 fascicule, între anii 1965 și 1968 și, ulterior în volum, în anul 1968); Tomul VIII, Partea 1, litera *N* (1971); Tomul VIII, litera *P* (apărută în 5 părți, între anii 1972 – 1984); Tomul X, litera *S* (apărută în 5 părți, între anii 1986 – 1994); Tomul XIV, litera *Z* (2000); Tomul I, Partea a 3-a, litera *D*, *D – Deînmulțit* (2006); Tomul I, Partea a 4-a, litera *D*, *Deja – Deținere* (2006); Tomul I, Partea a 5-a, litera *D*, *Deținut – Discopotiriu* (2007) și Tomul I, Partea a 6-a, Litera *D*, *Discord – Dyke* (2009).

– La Cluj-Napoca: Tomul VII, Partea a 2-a, litera *O* (1969); Tomul IX, litera *R* (1975); Tomul XI, Partea a 2-a și a 3-a, litera *T* (apărută în 2 părți, în anii 1982–1983); Tomul XII, Partea 1, litera *Ț* (1994); Tomul XII, Partea a 2-a, litera *U* (2002); Tomul V, litera *L*, *Li – Luzulă* (2008); Tomul III, literele *J*, *K*, *Q* (2010).

– La Iași: Tomul XI, Partea 1, litera *Ș* (1978); Tomul XIII, litera *V* (apărută în 3 părți, între anii 1997 – 2005); Tomul IV, litera *L*, *L – Lherzolită* (2008); Tomul I, Partea a 7-a, litera *E*, *E–Erzaț* (2009); Tomul I, Partea a 8-a, litera *E*, *Es–Ezredeș*, (2010).

Dicționarul Academiei, gândit ca un dicționar general, explicativ, înregistrează toate cuvintele limbii literare, ale limbii populare, inclusiv regionalismele, termenii arhaici atestați în textele vechi românești, creațiile lingvistice din literatura beletristică, precum și termenii științifici și tehnici, cu condiția ca aceștia să fie utilizați și în limba literară ori populară sau în vorbirea curentă a oamenilor instruiți.

Dicționarul academic (DLR) reprezintă continuarea într-o formă nouă a *Dicționarului academic (DA)*, în sensul că păstrarea în mare parte în DLR a principiilor și a structurii inițiale din DA asigură continuitatea, iar modificarea unor principii datorată modernizării lexicografiei internaționale, dar și românești, conferă elementul de noutate. Diferențele nu sunt de esență. Ceea ce le apropie sunt asemănările decurgând din structura de ansamblu a oricărui dicționar unilingv de tip istoric și general (criteriile de alcătuire a listei de cuvinte, stabilirea formei-titlu a acestora, organizarea și principiile de redactare a elementelor componente ale unui articol de dicționar).

Deosebirile privesc materialul lexical (cu mult mai bogat în DLR, care a dispus de un fișier imens, îmbogățit în permanență, datorită introducerii în Bibliografie a unor lucrări sau ediții noi); neologismele (introduse în DLR pe baza unui criteriu științific în selectarea lor, și anume, apariția în cel puțin două stiluri diferite ale limbii); cuiburile lexicale (la care s-a renunțat în DLR); definiția (obligativitatea ei pentru orice cuvânt și eliminarea digresiunilor extralingvistice în DLR); izvoarele (renunțarea în DLR la separarea în izvoare ale definiției și izvoare ilustrative); etimologia (concentrare maximă în DLR) și respectarea caracterului unilingv prin renunțarea în DLR la traducerea în limba franceză a cuvintelor-titlu și a sensurilor cuvintelor românești (ceea ce în opinia unora a reprezentat o pierdere).

Astfel, *Dicționarul limbii române*, denumit și *tezaur*, grație mării sale bogății lexicale și cunoscut sub numele de *Dicționarul Academiei*, covârșește ca însemnătate tot ce a apărut anterior în lexicografia românească și formează cea mai amplă și importantă lucrare lexicografică din istoria lingvisticii românești și cea mai vastă și valoroasă operă apărută sub egida Academiei Române, unică în cultura română, comparabilă cu dicționarele similare ale altor limbi de cultură și civilizație.

Acordarea celor mai înalte distincții academice, la București, premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, pentru Tomul X, Partea a 5-a, Litera S (*Spongiar – Swing*), la Cluj-Napoca, premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, pentru Tomul XII, Partea I, Litera Ț și la Iași, premiul „Timotei Cipariu”, pentru Tomul IV, Litera L (*L – Lherzolită*), reprezintă o încununare și recunoaștere a eforturilor de înaltă ținută științifică, depuse de fiecare dintre cele trei colective, care au contribuit la realizarea *Dicționarului limbii române*.

Finalizarea cu succes a monumentalei opere, reunind DA și DLR, a fost celebrată în Aula Academiei, în cadrul unei ședințe festive, la 21 aprilie 2010. Alocuțiunile ținute cu acest prilej au evidențiat faptul că anul 2010 va rămâne în Analele Academiei Române ca anul în care s-au încheiat redactarea și publicarea integrală a *Dicționarului Academiei* și au subliniat uriașul efort de echipă, care a necesitat un mare volum de muncă și un ritm susținut, dublate de pasiune, răbdare și migală pentru a depăși dificultățile ivite pe parcursul redactării și, mai ales,

pentru a asigura continuitatea, condiție indispensabilă pentru ducerea la bun sfârșit a marilor proiecte.

Grație sprijinului oferit de Banca Națională a României, cele două serii ale *Dicționarului limbii române* au fost retipărite într-o ediție anastatică, în 19 tomuri, în condiții grafice excelente, în anul 2010, prin reunirea, după modelul marilor dicționare străine, într-un mod elegant și plăcut ochiului, a celor 14 tomuri sau 37 de volume și părți existente. Tot cu sprijinul Băncii Naționale, marele *Dicționar* a fost donat la peste 140 de biblioteci și universități din țară și din străinătate, contribuind la creșterea vizibilității cercetării românești și a Institutului de Lingvistică al Academiei Române.

Micul dicționar academic

O inițiativă interesantă de a elabora un dicționar care să se situeze, ca număr de cuvinte și structură, între DLR, dicționarul-tezaur adresat specialiștilor și DEX, dicționarul pentru marele public, a dus la elaborarea în cadrul Sectorului de lexicografie și lexicologie din București, a *Micului dicționar academic* (MDA), apărut în patru volume (2001–2003). Lucrarea a fost începută sub conducerea acad. Ion Coteanu, având ca redactori responsabili pe academicianul Marius Sala și Ion Dănăilă. El reprezintă comprimarea celor 32 de volume, existente la vremea aceea, ale marelui dicționar la numai patru, fără a se pierde vreo informație lingvistică importantă referitoare la cuvântul respectiv, dar cu renunțarea la citate. S-a păstrat o singură informație, și anume prima atestare de care autorii au dispus în momentul redactării fiecărui cuvânt. Când a apărut, MDA, conținând aproximativ 175 000 de cuvinte și variante, a fost cea mai bogată lucrare lexicografică din lingvistica românească, întrecută de republicarea integrală a DLR-ului.

Dicționarul explicativ al limbii române

De un succes extraordinar s-a bucurat un alt dicționar academic unilingv, într-un volum, destinat marelui public, editat sub egida Academiei Române, în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Lingvistică din București, și anume *Dicționarul explicativ al limbii române* (1975), cunoscut sub sigla DEX, având drept conducători pe academicianul Ion Coteanu, Luiza Seche și Mircea Seche.

El reprezintă în bună parte o continuare a principiilor introduse în lexicografia românească de la Institut și aplicate în *Dicționarul limbii române moderne*, dar actualizate prin noutățile de interpretare care contribuie la rafinarea descrierii cuvintelor. Conceput ca un vast repertoriu lexical al vocabularului românesc actual, Dicționarul înregistrează și explică cuvinte, sensuri și unități frazeologice frecvente în uz la mijlocul secolului al XX-lea, dar păstrează și cuvinte populare, regionale sau arhaice folosite în literatura clasică, precum și locuțiuni și expresii a căror prezență se impunea în tratarea unui cuvânt. Deși nu este un dicționar etimologic propriu-zis, dorind să respecte tradiția *Dicționarului limbii române moderne*, DEX-ul indică și originea tuturor cuvintelor înregistrate. Renunțând la ilustrații, dicționarul conține un număr de planșe cu diverse tematici și domenii.

În 1988, s-a publicat un *Supliment la Dicționarul explicativ al limbii române*, DEX – S, elaborat la Sectorul de lexicologie și lexicografie din București, având drept conducători pe academicianul Ion Coteanu, Ion Dănăilă și Nicoleta Tiugan. Revizia definitivă a fost asigurată de Mircea Seche.

Devenit rapid un adevărat bestseller, republicarea DEX-ului era cerută pe piață, astfel că la o distanță de peste două decenii, a fost tipărită, în 1996, ediția a II-a a DEX-lui, revăzută și îmbogățită prin introducerea tuturor cuvintelor din *Suplimentul* de la DEX și din alte surse lexicale, și redactată cu respectarea noii ortografii, conform normelor prevăzute în Hotărârea publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 51/1993. Ediția a fost întocmită sub conducerea academicianului Ion Coteanu și a Lucreției Mareș.

Ediția a II-a a DEX-ului a cunoscut trei noi tiraje:

Primul, din 2009, reprezintă o ediție revăzută și adăugită prin punerea de acord cu normele ortografice, ortoepice și morfologice din ediția a II-a a *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM²), din 2005. Ediția beneficiază de îmbogățirea și aducerea la zi a listei de cuvinte prin introducerea termenilor noi, înregistrați în DOOM², precum și de actualizarea și modernizarea definițiilor unor termeni din domenii de mare interes pentru publicul larg (informatică, finanțe, religie, drept, medicină etc.). O noutate o constituie și notarea cu semnul grafic ® a termenilor care reprezintă denumirea oficială a mărcilor comerciale pentru anumite produse, în conformitate cu legislația internațională în vigoare.

Al doilea tiraj, publicat în 2012, conține modificarea definițiilor unor termeni, susceptibili de o interpretare discriminatorie, referitoare la minoritățile etnice, rasiale și sexuale, pentru a ține cont de schimbarea mentalității contemporane, după modelul dicționarelor străine din țările cu tradiție lexicografică.

Al treilea tiraj, din 2016, apărut sub conducerea academicianului Marius Sala și a Monicăi Mihaela Busuioc, înregistrează o serie de termeni recenți, mai ales din informatică, care necesitau o normare sub aspectul pronunțării și al formelor morfologice, dar și o explicație adecvată a sensului, precum și o etimologie corectă.

I.4.1.2. Lexicografia academică bilingvă

Un loc aparte, în domeniul lexicografiei, îl ocupă dicționarele bilingve academice, elaborate de colective mari de autori, nu numai de la Institutul de Lingvistică din București:

Dicționarul german-român (1966), a apărut sub coordonarea și revizia lui Mihai Isbășescu și a Mariei Iliescu. A doua ediție a fost publicată în 1989, la Institutul de Lingvistică, în colaborare cu Universitatea din București.

Dicționarul englez-român (1974) are ca redactor responsabil pe Leon Levițchi. Ediția a II-a a apărut în 2004.

I.4.2. Lexicografia neacademică

I.4.2.1. Dicționare mari unilingve

– *Noul dicționar universal al limbii române* (NDU), apărut la Iași, în 2006, continuă tradiția lexicografică românească a descrierii semantice ilustrate cu citate din literatura cultă și populară, după modelul promovat de Lazăr Șăineanu.

– *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române* (DEXI), publicat la Iași, în 2007, întocmit sub coordonarea științifică a Eugeniei Dima, este un dicționar general explicativ, destinat publicului larg, care cuprinde lexicul de bază din limba română literară actuală, dar și cuvinte vechi, populare, regionale, familiare, argotice, injurioase sau licențioase etc.

– *Dicționar general al limbii române*, redactat de Vasile Breban (1987) și publicat în ediția a II-a, în 1992, reprezintă o contribuție notabilă în domeniu.

I.4.2.2. Dicționare unilingve speciale

– Dicționare de neologisme

– Abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea, apare cel mai cunoscut *Dicționar de neologisme*, redactat de Florin Marcu și Constant Maneca (1961). Răspunzând exigențelor epocii, dar mai ales lipsei unui astfel de dicționar în lexicografia românească, dicționarul s-a bucurat de un real succes, fiind editat în peste zece ediții, revăzute, adăugite și actualizate, primele trei ediții aparținând celor doi autori, iar, ulterior, numai lui Florin Marcu. Ediția a IV-a, din 1997, apare sub titlul: *Noul dicționar de neologisme*, iar de la ediția a V-a, titlul se schimbă în *Marele dicționar de neologisme*.

Autorii au interpretat neologismul în sens restrâns, cu referire numai la împrumuturile recente ale limbii române, împreună cu derivatele pe teren românesc ale acestora, începând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea înainte.

– *Dicționarul esențial de neologisme al limbii române* (DEN), întocmit de Monica Mihaela Busuioc, Maria Păun, Zizi Ștefănescu-Goangă (2009), încearcă să răspundă nevoii de informare a celor confrunțați în permanență, grație mass-mediei, cu termeni noi.

– *Dicționar de cuvinte recente* (DCR), elaborat de Florica Dimitrescu (1982), a apărut în ediția a doua, în 1997 și a treia, în 2013 (avându-i drept coautori pe Alexandru Ciolan și Coman Lupu). Autoarea și-a fixat ca obiect de cercetare exclusiv lexicul din presă, considerat a fi cel mai apropiat și mai accesibil publicului larg, presa fiind un vehicul rapid pentru circulația și impunerea cuvintelor noi.

– *Dicționar ilustrat de cuvinte și sensuri recente în limba română*, întocmit de Elena Dănilă și Andrei Dănilă (2011), înregistrează împrumuturile care desemnează noile realități, aparținând domeniilor tehnic, financiar, economic, social, cultural etc.

– Dicționare de arhaisme

– *Dicționar de arhaisme*, elaborat de Monica Mihaela Busuioc (2005), are meritul de a completa un gol din lexicografia românească, prin inventarierea și definirea celor mai uzuale arhaisme.

– *Dicționarul de arhaisme și regionalisme*, întocmit de Gheorghe Bulgăr și Gheorghe Constantinescu-Dobridor (2000), combină registrul arhaic cu cel regional.

– Dicționare enciclopedice

În a doua jumătate a secolului al XX-lea apare *Mic dicționar enciclopedic* (MDE), într-un volum (1972), coordonat de Aurora Chioreanu și Gheorghe Rădulescu.

Bucurându-se de o bună primire în rândul publicului, dicționarul a fost retipărit în ediția a II-a, revăzută și adăugită (1978) și în două noi tiraje în 2005 și 2008.

În aceeași perioadă, s-a elaborat *Dicționarul enciclopedic român* (DER), în patru volume (1962–1966), sub președinția lui Athanase Joja. Dicționarul reprezintă un instrument de informare în cele mai variate domenii ale cunoașterii, fiind realizat cu ajutorul specialiștilor în domeniu.

De o înaltă ținută științifică se bucură *Dicționarul enciclopedic*, în șapte volume (1993–2009), care conține informația adusă la zi și definiții eliberate de constrângeri ideologice.

– Dicționare de sinonime

Mult superior puținelor dicționare de sinonime anterioare este *Dicționarul de sinonime al limbii române*, elaborat de Luiza Seche și Mircea Seche (1982), care s-a bucurat de un veritabil succes, fiind retipărit, în mai multe ediții revăzute și adăugite (a doua, din 1999). Lucrarea conține o serie de corespondențe semantice dintre cuvinte deosebite, care au calitatea de a se schimba uneori între ele. Sinonimia pe sensuri și în interiorul sensurilor, sinonimia marcată stilistic, diacronic și regional oferă o bază științifică.

Semnalăm în același domeniu: *Dicționarul general de sinonime al limbii române* (DGS), redactat de Doina Cobeț și Laura Manea (2013), care se distinge prin numărul mare de cuvinte și prin aplicarea unor criterii noi și a unei concepții proprii în tratarea lexico-semantică a materialului lingvistic.

– Dicționare de argou

– *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, redactat de George Volceanov și Anca Volceanov (1998) (urmat de o a doua ediție, în 2007), răspunde nevoii de informare și de explicare a cuvintelor argotice.

– Altă lucrare interesantă este cea a Rodicăi Zafiu, *101 cuvinte argotice* (2010).

– Dicționare inverse

De o factură specială ca finalitate este *Dicționar invers* (1957), publicat, sub egida Academiei Române, de un colectiv de lingviști, condus de Alexandru Graur, în care aranjarea cuvintelor s-a făcut în ordinea literelor în care se sfârșește cuvântul, cu indicarea categoriei gramaticale și a accentului la cele mai puțin cunoscute.

Un alt dicționar invers, *Dicționar invers al limbii române*, însoțit de un CD-Rom și coordonat de Cecilia Căpățână, a apărut în 2007.

– O lucrare lexicografică, singulară, situată între lexicografie și stilistică este *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu* (1968), realizat de un colectiv coordonat de Tudor Vianu. Dicționarul oferă o imagine completă a vocabularului eminescian.

– Dicționare de terminologie

Spre deosebire de dicționarele generale, care identifică cuvintele dintr-o anumită limbă și le prezintă într-o formă convențională prin definiții accesibile tuturor cititorilor, terminologia identifică segmente specializate din limbă (diversele terminologii) și conceptele specifice terminologiilor respective.

Deși terminologia, ca știință, s-a constituit relativ recent, interesul pentru studierea vocabulelor speciale este mult mai vechi și s-a concretizat inițial într-o serie de încercări cu caracter lexicografic.

Astfel, glosarul de nume de plante al lui Benkő József, tipărit la sfârșitul secolului al XVIII-lea și vocabularul lui Gheorghe Șincai despre terminologia științelor naturii, rămas în manuscris, de la începutul secolului al XIX-lea, amintite mai înainte, sunt considerate ca aparținând lexicografiei.

Acest tip de lucrări nu mai apare până spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, când progresele științelor în ansamblu sau ale ramurilor acestora devin din ce în ce mai evidente și determină acumulări și restructurări de proporții în interiorul vocabularului. Fiecare disciplină tinde să-și creeze o terminologie proprie, cu caracter profesional. Ca urmare, dicționarele explicative de terminologii speciale, neîntâlnite în trecut, încep să apară, constituind unul dintre tipurile caracteristice ale lexicografiei naționale. Ele sunt specializate pe domenii: muzică (Titus Cerne, *Dicționar de muzică*, în două volume, 1934; Timotei Popovici, *Dicționar de muzică*, 1905); religie (Gherasim Timuș, *Dicționar aghiografic*, 1898); mitologie (Gavril Pop, *Dicționar mitologic*, 1901); științele naturii (Zaharia Panțu, *Vocabular botanic, cuprinzând numirile științifice și populare ale plantelor*, 1902); medicină (Vasile Bianu, *Dicționarul sănătății*, 1910); tipografie (Virgil Molin, *Vocabularul tipografului*, 1940) etc.

Foarte numeroase în a doua jumătate a secolului al XX-lea și datorate mai ales unor autori nelingviști, aceste dicționare sunt destinate diverselor ramuri de activitate, fiind utile specialiștilor.

– Dintre ele, se remarcă *Lexiconul tehnic român*, prima redactare în opt volume 1934, și, în special, a doua ediție, în 19 volume (1957–1968, întocmită de un colectiv, sub conducerea lui Remus Răduleț). Lucrarea se distinge prin efortul de a elabora, din inițiativa Asociației Științifice a Inginerilor și Tehnicienilor din RPR, un dicționar destinat specialiștilor, reunind terminologia tuturor ramurilor științelor tehnice. *Lexiconul* se remarcă prin recurgerea la indicarea corespondențelor din cinci limbi străine și la definiții lingvistice, urmate de indicații de natură enciclopedică și de sinonimele folosite de specialiști. Lista de cuvinte a fost augmentată în ediția a doua prin înregistrarea fiecărei accepții a unui cuvânt și a fiecărei sintagme drept cuvinte-titlu.

– De o apreciere deosebită, fiind mai accesibil specialiștilor, s-a bucurat dicționarul într-un volum, desprins din marele lexicon, și anume *Dicționarul politehnic* (1957), apărut în a doua ediție (1967), în care s-a reușit concentrarea definițiilor.

Cerute de legea cererii și a ofertei, dicționarele terminologice reprezintă un instrument valoros în activitatea de traducere, publicându-se în număr mare (unele dintre ele și bilingve sau plurilingve) și neaparținând lingviștilor.

Un loc aparte îl reprezintă *Dicționarul etnobotanic cuprinzând denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, coordonat de Al. Borza (1968), care conține terminologia populară.

– Extrem de util lingviștilor, prin definițiile rigurose științifice ale tuturor conceptelor aparținând vocabularului, pe lângă celelalte domenii ale lingvisticii,

este *Dicționarul general de științe ale limbii* (DSL), apărut în 1997 (și republicat într-o ediție îmbogățită, în 2001) și elaborat de Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan.

1.4.2.2. Lexicografia bilingvă și plurilingvă

În acest domeniu, se înregistrează extrem de numeroase realizări, cele mai multe colective, destinate aproape tuturor limbilor, răspunzând nevoii crescânde de învățare a limbilor străine în epoca actuală a globalizării. Din cauza numărului mare și a restricției de spațiu, nu le putem enumera.

1.5. LEXICOGRAFIA ÎNTRE 2011 ȘI PREZENT

A cincea etapă începe după anul 2010, odată cu finalizarea întregului *Dicționar academic*, când Prezidiul Academiei Române a hotărât reluarea primei părți din *Dicționarul limbii române*, după normele de redactare ale Seriei noi. Se poate spune că demarcarea acestei etape este legată tot de *Dicționarul Academiei*, lucrare în jurul căreia pivotează întreaga activitate lexicografică românească, motiv pentru care i-am acordat cea mai mare atenție. După 2010, s-a dat startul pentru refacerea porțiunii cuprinzând literele *A, B, C, F, G, H, I, Î, J*, în cadrul celor trei centre academice, de către colectivele de cercetători din Departamentele sau sectoarele de lexicografie și lexicologie.

Reluarea primei părți a *Dicționarului* era inevitabilă și mai mult decât necesară, dată fiind distanța mare în timp (mai mult de un secol), de la începerea lucrului la *Dicționarul Academiei*. Societatea, și, odată cu ea, limba română au evoluat, transformările petrecute sunt atât de mari și atât de rapide, încât partea veche a *Dicționarului* este datată și sub aspectul listei de cuvinte și al izvoarelor folosite și al edițiilor de lucru și al formulării definițiilor etc.

În noul context al societății informaționale, se impune cu necesitate elaborarea unei noi ediții și nu numai o reluare a primei părți după normele de lucru ale noii Serii. Noua ediție a *Dicționarului limbii române* trebuie elaborată în conformitate cu standardele actuale de lucru ale dicționarelor-tezaur din țările cu tradiție lexicografică. *Dicționarul* va fi redactat în format XML (Extensible Markup Language), pentru a putea oferi posibilitatea consultării lui pe internet și a intra astfel în circuitul valorilor mondiale.

Digitalizarea noii ediții a *Dicționarului* se face în Departamentul de lexicologie și lexicografie de la Institutul de Lingvistică din București, în cadrul unui proiect de anvergură cu ajutorul programului Oxygen, creat în România.

Structurarea conținutului DLR-ului cu ajutorul noului program de editare Oxygen va permite generarea mai multor forme de prezentare a acestui conținut atât pentru editare în forma tradițională, pe hârtie, cât și pe Internet, ceea ce va corespunde nevoii actuale de informare rapidă.

Încercări de informatizare a *Dicționarului-tezaur al limbii române* au fost demarate și înainte de 2010, în cadrul unui proiect, finanțat de CNMP, între anii

2007–2010, cu implicare națională (șapte instituții de cercetare din țară), în vederea realizării variantei electronice a dicționarului, numită eDTLR.

Un proiect finalizat, destinat *Lexiconului de la Buda* (1825). *Ediție emendată și prelucrată electronic pentru consultarea on-line* (2011–2013), a fost coordonat de Maria Aldea de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

O noutate în procesul de redactare a *Dicționarului* este și structurarea noii *Bibliografii* pentru noua ediție, în conformitate cu modul de lucru folosit la ora actuală la alte dicționare-tezaur din Franța, Marea Britanie, Italia etc. Pe lângă verificarea tuturor edițiilor de lucru din *Bibliografie*, s-a adoptat, sub coordonarea Monicăi Mihaela Busuioc (2010, 2013), și un sistem nou de siglare a titlurilor lucrărilor și mai ales s-a introdus datarea tuturor operelor din *Bibliografie* cu anul primei ediții și anul ediției de lucru, acolo unde acesta diferă.

În același mod, de redactare în format XML, se va proceda și la ediția a treia a *Dicționarului explicativ al limbii române* (DEX), care va fi editată și pe hârtie, dar va putea fi consultată și pe Internet.

Un proiect nou al Departamentului de lexicografie și lexicologie din București este și crearea unui corpus lingvistic de mari dimensiuni, care va trebui să conțină în viitor toate lucrările din *Bibliografia Dicționarului limbii române* (peste 5 000 de titluri), numit ROMTEXT, după modelul corpusurilor din străinătate (în special FRANTEXT). Proiectul, intitulat *Romtext, corpus electronic de texte, adnotat și datat al limbii române, secolele XVI–XXI*, va fi realizat în cadrul unui grant finanțat de UEFISCDI și coordonat de Monica Mihaela Busuioc, în perioada 2017–2019.

Trebuie menționate și alte proiecte de realizare a unor corpusuri în cadrul unor granturi care au fost finanțate de CNSIS, la București, *Corpus de referință al limbii române pentru constituirea de dicționare academice* (2007–2008), coordonat de Monica Mihaela Busuioc și, la Iași, *Corpus lexicografic românesc esențial. 100 de dicționare aliniate la nivel de intrare și la nivel de sens* (2010–2013), coordonat de Elena Dănilă.

II. LEXICOLOGIE

**MONICA MIHAELA BUSUIOC, NICOLETA MIHAI,
ALEXANDRU ANGHIELINA**

Lexicologia este disciplina care se ocupă de studierea vocabularului sau lexicului unei limbi, în speță, cu descrierea modului în care este organizat și în care funcționează, cu delimitarea sferelor și cu analiza schimbărilor ce se petrec în interiorul lui și a felului în care se îmbogățește. Obiectul de cercetare al lexicologiei este cuvântul ca unitate fundamentală a limbii. Fiind vorba de un domeniu vast, unii specialiști concep lexicologia ca studiul cuvintelor din punctul

de vedere al sensului, al relațiilor cu alte cuvinte, al originii și al sferei de utilizare. Alții o separă de semantică, etimologie, formarea cuvintelor, terminologie, precum și de lexicografie, aceste discipline fiind subsumate lexicologiei. Pe de altă parte, se poate distinge între o lexicologie sincronică sau descriptivă, care cercetează vocabularul într-o anumită perioadă, de obicei cea contemporană, și o lexicologie diacronică sau istorică, adică istoria cuvintelor, luate separat sau în grupuri și care se poate subîmpărți în studiul etimologic al cuvintelor de diverse origini și studiul elementului latin sau al unei anumite influențe lexicale suferite de limba română.

După cum se observă, nu se pot stabili distincții foarte clare între diferitele discipline care se ocupă de cercetarea sistemului lexical. Etimologia, formarea cuvintelor, studierea elementului latin și a influențelor lexicale vor fi tratate în capitole separate. Din rațiuni didactice, am separat însă lexicografia de lexicologie, pentru a putea să le prezentăm cât mai cuprinzător.

În această secțiune, vom menționa cele mai importante contribuții din istoria lexicologiei, care, deși sunt în legătură cu momentele-cheie din istoria lexicografiei, nu pot fi circumscrise în etapele delimitate în secțiunea precedentă, dedicată acesteia. Aceasta, deoarece până în secolul al XIX-lea și chiar și în secolul al XIX-lea nu se poate vorbi despre lucrări de lexicologie propriu-zise, ci numai despre preocupări sau încercări cu caracter lexicologic.

Interesul pentru studiul cuvintelor apare la sfârșitul secolului al XVIII-lea odată cu reprezentății Școlii Ardelene, izvorât din dorința de a demonstra latinitatea limbii române. Samuil Micu în colaborare cu Gheorghe Șincai (Klein) (1780), discută despre derivarea cuvintelor românești din cele latine. Prin încercarea de a purifica limba română de elementele străine, latiniștii au contribuit la introducerea în limbă a unor termeni de origine latină.

În Banat, se inaugurează o direcție de cercetare paralelă și complementară celei a Școlii Ardelene, prin Paul Iorgovici (1799), care se ocupă de mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului.

La începutul secolului al XIX-lea, o poziție mai moderată o întâlnim la Ion Budai-Deleanu, în *Introducerea istoricească la Lexiconul românesc-nemțesc* (1818), în care cercetează lexicul limbii române pentru a demonstra latinitatea ei.

În cadrul curentului latinist, care continuă până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, un accent deosebit s-a pus pe o „curățire a limbii”, adică „a depărta dintr-însa tot ce se află în ea străin”, după cum susține Timotei Cipariu, în *Principia de limba și de scriptura* (1866: 6, 11). Se urmărea purificarea vocabularului prin împrumuturi din latină sau din alte limbi romanice care să înlocuiască termenii de origine slavă, turcă sau maghiară, ajungându-se astfel la o relatinizare a limbii române.

În această perioadă, se conturează două idei fundamentale pentru lexicologia românească, care se continuă până astăzi: tendința de îmbogățire a limbii române prin împrumuturi lexicale și adaptarea neologismelor la sistemul fonetic și morfologic românesc.

Un loc deosebit îl ocupă Ion Heliade-Rădulescu, care se implică activ în dezbaterile asupra limbii române, susținând în 1828, utilitatea și chiar necesitatea introducerii împrumuturilor, dar numai dacă s-au adaptat spiritului limbii.

La jumătatea secolului al XIX-lea, reprezentanți de seamă ai culturii românești, precum Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Costache (Constantin) Negruzzi, Titu Maiorescu, resping latinizarea forțată și purismul lexical și militează pentru unificarea și modernizarea limbii, pentru a țipa pasul cu progresul civilizației. Activitatea lor s-a concretizat în apariția unor publicații, ca *Dacia literară* și *Junimea*, unde se pun bazele limbii române literare moderne.

Cauza principală a dispariției curentului latinist rezidă în faptul că adepții săi interveneau în dezvoltarea normală a limbii, prin împrumuturi masive și nefirești și prin reconstrucții pentru a umple golurile din lexic. În replică, studiile opozanților latinistilor se preocupă mai mult de ceea ce există în limbă și nu de ceea ce ar trebui să fie.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și, mai ales, după înființarea Academiei Române, preocupările de lexicologie nu mai sunt sporadice, deoarece apare pentru prima dată o specializare a lingviștilor de profesie. A. de Cihac, Alexandru Lambrior, Al. Philippide, Lazăr Șăineanu, Moses Gaster, Ioan Bogdan, Heimann (Hariton) Tiktin „sunt prin excelență sau exclusiv lingviști și filologi” (v. Iordan *et alii* 1978: 71).

Studiile de lexicologie de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea sunt numeroase și pot fi considerate, prin conținutul lor, și studii de terminologie.

Semantica sau semasiologia, ca știință care studiază sensurile cuvintelor, este reprezentată de Lazăr Șăineanu (1887), a cărui operă poate fi considerată primul studiu de semantică cu aplicare la limba română.

Ion Coteanu remarcă faptul că lucrarea lui Șăineanu apare în același an cu studiul lui M. Bréal și că pune problemele în termeni foarte asemănători cu cei ai lingvistului francez, dar independent de acesta. Șăineanu analizează aspectele evoluției de sens a unor cuvinte românești și se întreabă – ca și Bréal – dacă procesele semantice se supun sau nu unor legi, a căror posibilitate o acceptă, dar pe care nu o poate dovedi. Meritul lucrării constă în abordarea, în secolul al XIX-lea, a domeniului delicat al științei sensurilor (v. Coteanu, în Coteanu, Dănăilă 1970: 119).

În secolul al XX-lea, se remarcă preocupările de lexicologie ale lui Ovid Densusianu, concretizate în numeroase studii și articole, publicate în revista *Grai și suflet*, între 1923 și 1934. Densusianu introduce o nouă direcție de cercetare, conform căreia cuvintele nu trebuie studiate izolat, ci în raport cu dezvoltarea societății. O idee originală a lui Densusianu (1913; 1927–1928, 1929) a fost considerarea vieții pastorale ca mijloc de circulație a cuvintelor dintr-o limbă în alta, iar existența unor semantisme la o serie de cuvinte de origine latină demonstrează continuitatea păstoritului pe întreg teritoriul locuit de români.

Studiile de lexicologie ale lui Ovid Densusianu cuprind și câteva observații pe marginea unor dicționare elaborate în epocă: *Dicționarul Academiei*, sub conducerea lui Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache* de Sextil Pușcariu (1905) și *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească”* al lui Ion-Aurel Candrea și Gheorghe Adamescu (1931). În opinia lui Densusianu, un dicționar ar trebui să aducă ceva nou prin prezentarea cât mai vie a lexicului unei limbi, valoarea lui rezultând nu numai din conținutul său, ci și din izvoarele cercetate și din felul în care a fost selectat materialul.

O activitate mult mai intensă, în domeniul lexicologiei, are loc la Cluj. Personalitatea cea mai marcantă rămâne Sextil Pușcariu, singurul lingvist român care a reușit să îmbine calitățile de lexicograf cu cele de lexicolog. În primul volum (1940), din lucrarea *Limba română*, se ocupă de problema neologismelor, păstrând distincția preluată de la E. Tappolet între „împrumuturi de lux” și „împrumuturi necesare” (*Luxuslehnwörter* și *Bedürfnisslehnwörter*), și numind „barbarism” împrumutul resimțit ca „un corp străin în organismul limbii”. Totodată, Pușcariu consideră că una dintre cauzele pentru care neologismul a pătruns în română este polisemia termenilor vechi din limbă (v. Pușcariu 1940: 366–375).

În revista *Dacoromania*, de la Cluj, una dintre primele publicații periodice de lingvistică, apar numeroase studii de lexicologie referitoare la *Dicționarul Academiei*, semnate de Sextil Pușcariu, George Giuglea, Constantin Lacea, Theodor Capidan, Constantin Diculescu, Emil Petrovici, Dimitrie Macrea, Ion I. Russu, Vasile Bogrea ș. a.

Studiile de terminologie, care apar în epocă, au condus firesc spre cercetări cu profil onomasiologic, privind analiza unui grup de cuvinte care formează un câmp noțional: Ștefan Binder (1932).

În perioada de după înființarea Institutului de Lingvistică și, mai ales, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, cercetările lexicologice sunt în număr mare, ceea ce ne pune în dificultatea de a alege unele dintre ele.

Iorgu Iordan (1969) înregistrează unii termeni care nu au fost menționați în dicționare, precizează unele sensuri vechi ale cuvintelor și remarcă apariția altora mai recente. O lucrare cu caracter de sinteză este cea a lui Gheorghe Mihăilă (1973).

Problemele lexicologice sunt dezbătute în revistele de specialitate, *Limba română* și *Studii și cercetări lingvistice*, apărute la București, precum și în cele de la Cluj-Napoca: *Cercetări de lingvistică* și *Dacoromania*. În numărul 4, din 1964 al revistei *Limba română*, o întreagă secțiune este dedicată *Dicționarului limbii române*, iar numărul 4, din 1986, al revistei *Studii și cercetări lingvistice*, intitulat „Sens și definiție”, este închinat problemelor teoretice privitoare la definițiile din dicționare.

Dificultățile pe care le ridică elaborarea diverselor tipuri de dicționare (introducerea termenilor regionali sau științifici, felul cum sunt definite anumite cuvinte sau unități frazeologice, conceptul de definiție lexicografică etc.) sunt tratate într-un număr mare de articole: Grigore Brâncuș (1955); Iorgu Iordan (1957); Dimitrie Macrea (1957); Despina Ursu (1964); Emanuel Vasiliu (1980; 1986); Ion Mării (1992); Iulia Mărgărit (2010); Mihaela Popescu (2010); Florin Vasilescu (2010); Liliana Hoinărescu (2013); Gheorghe Chivu (2015); Florin Sterian (2016).

Dacă interesul, din perioada de după 1950, pentru influența limbii ruse asupra lexicului românesc scade, în schimb, sunt frecvente preocupările referitoare la alte influențe exercitate asupra limbii române: Vladimir Drimba (1957); Vasile Arvinte (1964); C. Săndulescu (1964); Haralambie Mihăescu (1966).

Nu lipsesc nici studiile care au în vedere aspectele generale ale vocabularului limbii române atât din punct de vedere sincron, cât și diacronic: Ion Coteanu (1958); Alexandru Niculescu (1960); Vasile Șerban, Ivan Evseev (1978); Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu (1985); Ion Dănăilă (1993);

Florica Dimitrescu (1995); Mioara Avram (1997a); Petru Zugun (2000); Adriana Stoichițoiu Ichim (2001); Carmen-Gabriela Pamfil (2003); Liviu Groza (2004); Angela Bidu-Vrânceanu, Narcisa Forăscu (2005); Alin-Mihai Gherman (2009).

Mai puțin numeroase sunt articolele, dar mai ales lucrările de lexicologie consacrate unor probleme cu caracter teoretic, precum:

– **sinonimia**: M. Homorodean (1959); Gheorghe Bulgăr (1959); Cristian Moroianu (2006); Narcisa Forăscu (2007); Camelia Ușurelu (2011).

– **antonimia**: Richard Sirbu (1982); Narcisa Forăscu (2000a); Verginica Barbu-Mititelu (2010)

– **omonimia**: Mioara Avram (1958); Paula Diaconescu (1959); Theodor Hristea (1981); Narcisa Forăscu (2000b).

– **polisemia**: Paula Diaconescu (1959); Doina Negomireanu (1978); Ileana Mureșanu (1985); Narcisa Forăscu (1999).

O serie de cercetări urmăresc, pe baza materialului dialectal (oferit de hărțile *Atlasului lingvistic român*), realizările lingvistice ale unor concepte: „diavol” (C. Pascu, 1921); „craniu” (Iorgu Jordan, 1940); „guturai” (Ștefan Giosu, 1963); „mărul lui Adam” (Marius Sala, 1960); „febră” (Lucreția Mareș, 1968); „plămân” (Boris Cazacu, 1941); „tifos” (Valeriu Rusu, 1960).

În ce privește **împrumutul lexical**, studiile au vizat adaptarea neologismelor: Boris Cazacu, Iancu Fischer (1956); Luiza și Mircea Seche (1965); Coman Lupu (1983); Gabriela Pană Dindelegan (1999); Theodor Hristea (2004); Neculai Alexandru Ursu, Despina Ursu (2004–2011); Marius-Radu Clim (2012); Florica Dimitrescu (2012), dar și calcul lingvistic: Ion Rizescu (1958); Theodor Hristea (1968); Maria Stanciu Istrate (2006).

Demn de semnalat este faptul că în această perioadă, odată cu instituționalizarea, în 1989, a limbii române ca limbă de stat în Republica Moldova, se manifestă interes pentru studierea limbii române din această țară: Carolina Popușoi (2013).

Dintre lucrările de **onomasiologie**, care analizează lexicul românesc din punctul de vedere al câmpurilor semantice, amintim: Vasile Scurtu (1966); Monica Mihaela Busuioc (2001; 2002); Angela Bidu-Vrânceanu (2008).

După 1989, când influența limbii engleze începe să se manifeste din ce în ce mai puternic asupra românei, cel mai afectat fiind vocabularul, numeroase articole sau lucrări mai mari urmăresc aspecte variate, de pildă necesitatea introducerii unui împrumut din engleză, atunci când în română există un termen consacrat pentru o anumită noțiune sau adaptarea anglicismelor la sistemul fonetic și morfologic al limbii române. Totodată, se abordează problema influenței masive a englezei asupra diverselor tipuri de vocabular: economic, politic, publicistic, sportiv etc., care este analizată dintr-o perspectivă mai largă, în comparație cu alte limbi europene, ca parte a procesului de globalizare: Ileana Constantinescu (1996); Adriana Stoichițoiu Ichim (1996; 2006); Mioara Avram (1997b); Radu-Nicolae Trif (2006); Nicoleta Mihai (2014); Christina Athu (2017).

Redeșteptarea interesului pentru aspectele teoretice ale **semanticii** se observă în unele articole și lucrări: Emanuel Vasiliu (1970); Ion Coteanu (1977); Angela Bidu-Vrânceanu (1985). Studierea semanticii prin punerea în legătură a evoluției semantice cu cea a mentalităților apare la Mihaela Ivan (2010).

Prin **cercetarea statistică** a vocabularului limbii române literare întreprinsă de Valeriu Șuteu (1959) sau al publicisticii, de Gheorghe Bolocan (1961), s-a încercat stabilirea cuvintelor cu cea mai mare frecvență în română. Pentru limba veche, din secolele XVI–XVIII, problema a fost cercetată de Claudia Tudose (1970).

O realizare importantă o reprezintă primul dicționar de frecvențe al limbii române, alcătuit de Alphonse Juilland, P.M.H. Edwards și Ileana Juilland (1965) și publicat la Londra și Paris.

Progresul științific și tehnic deschide și în acest domeniu al lexicografiei și lexicologiei noi perspective de analiză, impuse de adaptarea la schimbările tehnologice, care duc la dezbaterile unor aspecte privitoare la informatizarea dicționarilor, la răspândirea lor nu numai pe suport tipărit, ci și informatic: Gabriela Haja (2006); Cătălina Mărânduc (2007); Monica Mihaela Busuioc (2008); Monica Mihaela Busuioc, Claudiu Teodorescu (2013); Elena Dănilă (2013); Anabella-Gloria Niculescu-Gorpin, Monica Vasileanu (2015). O serie de articole se referă la utilitatea unui corpus de texte informatizat sau a unei baze de date, care să ajute la elaborarea dicționarilor: Ana-Maria Barbu (2010); Victor Celac (2010).

Demn de menționat este faptul că marile lucrări lexicografice: *Dicționarul Academiei* (DA și DLR), cât și situația lexicografiei istorice românești au atras atenția unor cercetători străini, care le-au dedicat articole în reviste internaționale de prestigiu: Paul Miron (1990), Wolfgang Dahmen (2010), Gerhard Ernst (2013). Totodată, cercetători români au publicat studii și recenzii în volume apărute în străinătate: Monica Mihaela Busuioc (2014), Victor Celac (2014), Elena Tamba (2014).

Terminologia este considerată o ramură a lexicologiei, de care se delimitează pe baza distincției dintre cuvânt, ca unitate de bază a lexicologiei și termen, ca unitate de bază a terminologiei, altfel spus delimitarea dintre lexicul comun și lexicul specializat. Obiectul de studiu al terminologiei îl reprezintă analiza unui inventar de termeni aparținând unui domeniu specializat. Ca urmare, cercetările de terminologie sunt extrem de diversificate în funcție de domenii.

Ca știință a termenilor, a acelor cuvinte care desemnează conceptele și obiectele specifice unui domeniu al cunoașterii (știință, artă, tehnică etc.), terminologia a cunoscut o dezvoltare intensă mai ales în ultimele decenii.

O primă încercare, după cum sugerează și titlul, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, este lucrarea lui Frédéric Damé (1898), care înregistrează cuvintele populare, referitoare la uneltele țaranului, meserii, animale etc. Modelul îl reprezentau lucrările lui Simion Florea Marian (1882; 1883), în care lexicul special era inventariat și cercetat din punctul de vedere al funcției în folclor. În mod similar, sunt concepute și lucrările lui Tudor Pamfile (1906–1909; 1910; 1911; 1913).

În opinia lui Ion Coteanu, primele studii de terminologie propriu-zisă sunt cercetările lui Gustav Weigand și Hubert Dumke (terminologia agrară, 1913), publicate în revista *Jahresbericht ...* (v. Coteanu, în Coteanu, Dănilă 1970: 118). Lucrările lui Sever Pop (1929) și Ștefan Pașca (1929) se bazează pe răspunsurile primite la Chestionarul despre cal de la Muzeul Limbii Române.

O problemă abordată de un mare număr de cercetători, având tangență cu terminologia științifică, este reprezentată de vocabularul profesional considerat sub

aspect teoretic (Alexandru Graur) și istoric: Al. Bocănețu (1925–1926); Jacques Byck (1954); Gheorghe Ivănescu (1956); Dina Căplescu (1958); Maria Iliescu (1958); Romulus Todoran (1962); Liliana Agache (2013); Lorența Popescu (2015).

Lucrarea lui Neculai Alexandru Ursu (1962) se distinge prin caracterul de sinteză (problema este discutată în ansamblul ei).

Extrem de numeroase sunt studiile descriptiv-lingvistice de terminologie, referitoare la lexicul specific anumitor domenii, în care evoluția sensurilor este pusă în legătură cu schimbările care au loc în societate. Din constrângeri tipografice, vom selecta numai unele lucrări sau articole aparținând următoarelor domenii (altele decât cele menționate mai sus):

- animale domestice: Magdalena Vulpe (1992)
- astronomică: Florica Dimitrescu (1982/1983)
- atletism: Mihai Tătaru, Nicolae Mihăilescu (1980); Mihai Tătaru (1981)
- biblic: Eugen Munteanu (2008)
- brânzeturi: Mihaela Marin (2015)
- casă: Ion Ionică (1966)
- corpul uman: Nicolae Felecan (2005)
- culori: Tudor Pamfile, Mihai Lupescu (1914); Ana Canarache (1961); Angela Bidu-Vrânceanu (1976); Oana Chelaru-Murăruș (2012)
- economie: Elena Museanu (2011)
- filosofie: Ioan Oprea (1996)
- fir: Elena Comșulea (1968)
- informatică: Dragoș Vlad Topală (2009); Alexandru Dan Anghelina (2014)
- insecte: Simion Florea Marian (1903)
- juridic-administrativ: Manuela Saramandu (1986)
- legislație: Ioana Vintilă-Rădulescu (2014)
- marină: Alexandru Graur (1964), Mihai Bujeniță (1983)
- matematică: Cristina-Alice Toma (2006); Silvia Pitiriciu (2007)
- medicină: Gr. Grigoriu-Rigo (1907); George Bujorean (1936); Ion-Aurel Candrea (1944); Maria Purdela Sitaru (1992); Raluca-Mihaela Nedeia (2009); Emanuela Timotin (2010)
- meserii: Gheorghe Iordache (1980)
- meteorologie: Cristina Florescu *et alii* (2015)
- minerit: Liviu Onu (1958)
- păsări: Mihai Băcescu (1961)
- păstorit: Marius Sala (1957), Emanuela Dima (2013)
- piscicolă: Gr. Antipa (1909); F. R. Atila (1916); Mihai Băcescu (1947); Ștefan Cuciureanu (1958); N. Bacalbașa (1966)
- plante: Const. P. Barcianu (1893)
- plutărit: Vasile Arvinte (1957)
- politic: Domnița Tomescu (2009)
- portul popular: Zamfira Mihail (1978)
- preparate culinare: Paul Lăzărescu (1967)
- profesii: Cristina Călărășu (2005)

- sport: Vasile Teodorescu (1961)
- religios-creștin: Dana-Luminița Teleoacă (2005)
- șah: Virgil Nestorescu (2012)
- teatru popular: Gabriela Haja (2000)
- tehnic-științific: Ion Coteanu (1987)
- unelte agricole: Stelian Dumistrăcel (1966)
- viticol: Ion Nuță (1980).

Unele lucrări cu caracter general s-au publicat în domeniul profesiilor: *Nomenclatura profesiunilor și întreprinderilor cuprinzând și codul profesiunilor* (1933), al terminologiei științifice: *Terminologia științifică românească. 1. Norme și precizări generale. Științele matematice și fizice* (1940), apărută sub egida Academiei Române, sau al utilajelor: *Nomenclatura minimală a produselor și utilajelor*, vol. I–II (1949). Cartea lui Eugeniu Pavel și Costin Rucăreanu, *Introducere în terminologie. Noțiuni fundamentale* (2001), definește domeniul și conține un *Dicționar de termeni specifici pentru terminologie*.

O prezentare generală a terminologiei și a problemelor ei actuale aparține Ioanei Vintilă-Rădulescu (1999). Cea mai însemnată contribuție atât sub aspect teoretic, cât mai ales aplicativ, este cea a Angelei Bidu-Vrănceanu, care a dezvoltat o școală de terminologie românească, prin numeroasele articole (2000; 2010) sau prin coordonarea unor lucrări colective (2010; 2012).

Fără a fi o prezentare exhaustivă – nici nu ar fi fost posibil – a istoriei lexicografiei și lexicologiei românești, prezentarea de față se dorește a fi o trecere în revistă și o evidențiere a direcțiilor principale și a lucrărilor, care au reprezentat momentele de vârf ale acestor discipline lingvistice din România, cu precădere cele aparținând lingviștilor și cercetătorilor de la Institutele și de la Facultățile de profil, din București și din țară, și în cadrul lor, de la Departamentele de lexicografie și lexicologie.

BIBLIOGRAFIE

- | | |
|----------------|--|
| Agache 2013 | – Liliana Agache, <i>Terminologia juridico-administrativă în graiurile dacoromâne din epoca veche (1601–1780)</i> , București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române. |
| Alexi 1866 | – Theochar Alexi, <i>Dicționar portativ germano-român</i> , Bukarest, Johann Weiss. |
| Anghelina 2014 | – Alexandru Dan Anghelina, „Importanța corpusului în reconstrucția paradigmei termenului SISTEM DE OPERARE”, în: Rodica Zafiu, Ariadna Ștefănescu (ed.), <i>Limba română. Diacronie și sincronie în studiul limbii române</i> (II). <i>Stilistică, pragmatică, retorică și argumentare. Lexic, semantică și terminologii</i> , București, Editura Universității din București, p. 245–250. |
| Antipa 1909 | – Dr. Gr. Antipa, <i>Fauna ichtiologică a României</i> , București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu. |

- Antonescu 1862 – G. M. Antonescu, *Dicționar român*. Mic repertor de cunoștințe generali cuprinzând vorbe streine cu etimologia, termeni tehnici, numiri proprii, noțiuni istorice ș. c. I. București, Librar-editor George Ioannide, Imprimeria Națională a lui Stephan Rassidescu.
- Arvinte 1957 – Vasile Arvinte, „Terminologia exploataării lemnului și a plutăritului”, în *Studii și cercetări științifice*, VIII, nr. 1, Academia Română, Filiala Iași, p. 1–175.
- Arvinte 1964 – Vasile Arvinte, „Elemente retoromane în terminologia forestieră românească”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XV, nr. 5, p. 643–659.
- Asachi 1842 – Gheorghe Asachi, *Lexicon de conversație*, broșura I, Iași, Institutul Albeini.
- Athu 2017 – Cristina Athu, *Influența limbii engleze asupra limbii române actuale în limbajul economic și de afaceri*, București, Editura Universitară.
- Atila 1916 – F. R. Atila, *Peștii și pescuitul*, București, Editura Librăriei Frățilă.
- Avram 1958 – Mioara Avram, „Mijloace morfologice de diferențiere lexicală în limba română”, în *Studii și cercetări lingvistice*, IX, nr. 3, p. 315–333.
- Avram 1997a – Mioara Avram, „Vocabularul actual al limbii române”, în *Limba și literatura română*, XXVI, nr. 3, p. 3–5.
- Avram 1997b – Mioara Avram, *Anglicisme în limba română actuală*, București, Editura Academiei Române.
- Bacalbașa 1966 – N. Bacalbașa, „Unele considerații asupra stabilirii terminologiei piscicole românești cu deosebită referire la uneltele de pescuit”, în *Buletinul Institutului de Cercetări și Proiectări Piscicole București*, XXV, nr. 5, p. 88–92.
- Barbu 2010 – Ana-Maria Barbu, „Baza de date românească din cadrul platformei Neorom”, în *Limba română*, LIX, nr. 1, p. 13–29.
- Barbu-Mititelu 2010 – Verginica Barbu-Mititelu, „O perspectivă contextuală asupra antonimiei”, în: Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae (ed.), *Limba română: controverse, delimitări, noi ipoteze. Actele celui de-al 9-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română, București, 4–5 decembrie 2009. În memoria profesorului Theodor Hristea, I. Gramatică. Lexic, semantică, terminologii. Istoria limbii române și filologie*, București, Editura Universității din București, p. 183–190.
- Barcianu 1893 – Const. P. Barcianu, *Nomenclatura plantelor mai principale în limbile latină și română*, București, Tip. Joan Weiss.
- Barcianu-Popovici 1868 – Sab. Pop-Barcianu, *Vocabulariu român-nemțesc*. Compus și înăvuțit cu mai multe mii de cuvinte noue intruduse deja și încetățenite în limba română de ..., Sibiu, Tipariul și Editura lui Teodor Steinhäussen.
- Băcescu 1947 – Dr. Mihai Băcescu, *Peștii, așa cum îi vede țăranul pescar român. Studiu etnozologic, zoogeografic și bioeconomic de ...*, București, Monitorul Oficial și Imprimeria Statului, Imprimeria Națională.
- Băcescu 1961 – Mihai Băcescu, *Păsările în nomenclatura și viața poporului român*, București, Editura Academiei Române.
- Bălășescu 1859 – Nifon Bălășescu, *Dictionariu româno-frances*, volum I, fascicul I, București, Tipografia Mitropolitului Nifon.
- Benkő 1783 – Benkő József, *Prima listă a numelor românești de plante*, publicată de Ion Coteanu, București, Institutul de Lingvistică Română.
- Bianu 1910 – Doctorul Vasile Bianu, *Doctorul de casă sau Dicționarul sănătății*, Buzău, Imprimeria Al. Georgescu.
- Bidu-Vrânceanu 1976 – Angela Bidu-Vrânceanu, *Système matique des noms de couleurs. Recherche de méthode en sémantique structurale*, București, Editura Academiei Române.
- Bidu-Vrânceanu 1985 – Angela Bidu-Vrânceanu, „Semantică și lexicografie”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XXXVI, nr. 5, p. 364–368.
- Bidu-Vrânceanu 2000 – Angela Bidu-Vrânceanu, *Lexic comun, lexic specializat*, București, Editura Universității din București.

- Bidu-Vrânceanu 2008 – Angela Bidu-Vrânceanu, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, București, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrânceanu 2010 – Angela Bidu-Vrânceanu, „Modernizarea lexicului specializat. Puncte de vedere”, în: Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae (ed.), *Limba română: controverse, delimitări, noi ipoteze. Actele celui de-al 9-lea Colocviu al Catedrei de Limba română*, I, Secțiunea Lexic, semantică, terminologiei, București, Editura Universității din București, p. 191–196.
- Bidu-Vrânceanu, Forăscu 2005 – Angela Bidu-Vrânceanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană: lexicul*, București, Editura Humanitas.
- Bidu-Vrânceanu et alii 2010 – *Terminologie și terminologii*, Angela Bidu-Vrânceanu (coord.), București, Editura Universității din București, autori: Angela Bidu-Vrânceanu, Alice Toma, Alexandru Nicolae, Monica Rizea, Elena Museanu, Roxana Ciolăneanu, Magdalena Ciohodaru, Luminița Crăciun, Monica Oancea Marin, Camelia Săpoi, Verginica Barbu-Mițitelu, Carmen Lozinski.
- Bidu-Vrânceanu et alii 2012 – *Terminologie și terminologii*, II, Angela Bidu-Vrânceanu (coord.), București, Editura Universității din București, autori: Angela Bidu-Vrânceanu, Alice Toma, Roxana Ciolăneanu, Camelia Săpoi, Cristina Niculescu-Ciocan, Elena Museanu, Victoria Andreea Grigore, Gabriela Biriș, Mariana Coancă, Monica Oancea Marin.
- Binder 1932 – Ștefan Binder, „Kind, Knabe, Mädchen im Dakorumänischen. Ein Beitrag zur Onomasiologie. I. Die nordlichen Dialekten”, în *Biblioteca „Dacoromaniei”*, nr. 5, Cluj, p. XII–43.
- Bocănețu 1925–1926 – Al. Bocănețu, „Terminologia agrară în limba română. Studiu filologic – istoric – cultural”, în *Codrul Cosmîmului*, II–III, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, p. 119–274.
- Bolocan 1961 – Gheorghe Bolocan, „Unele caracteristici ale stilului publicistic al limbii române literare”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XII, nr. 1, p. 35–71.
- Borza et alii 1968 – Al. Borza et alii, *Dicționar etnobotanic cuprinzând denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, București, Editura Academiei Române.
- Brâncuș 1955 – Grigore Brâncuș, „Un glosar juridic din 1815”, în *Limba română*, IV, nr. 6, p. 25–32.
- Breban 1987 – Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Breban 1992 – Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române*, ediție revăzută și adăugită, vol. I–II, București, Editura Enciclopedică.
- Budai-Deleanu 1818 – Ion Budai-Deleanu, *Lexicon românesc-nemțesc și nemțesc-românesc* alcătuit de ... vol. I–IV, Manuscris, Biblioteca Academiei Române, cotele 3728–3731.
- Bujeniță 1983 – Mihai Bujeniță, „Termeni de marină”, în *Tomis*, XVIII, nr. 3, p. 14.
- Bujorean 1936 – Dr. George Bujorean, *Boli, leacuri și plante de leac cunoscute de țărâtimea română*, Sibiu, Editura Asociațiunii „Astra”.
- Bulgăr 1959 – Gheorghe Bulgăr, „Sinonimele în viitorul dicționar general al limbii române”, în *Limba română*, VIII, nr. 2, p. 34–46.
- Bulgăr, Constantinescu-Dobridor 2000 – Gheorghe Bulgăr, Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Dicționar de arhaisme și regionalisme*, București, Editura Saeculum I. O.
- Busuioc 2001, 2002 – Monica Mihaela Busuioc, *Munca și răsplata ei (secolele XVII–XVIII). Studiu de terminologie*, vol. I–II, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă.
- Busuioc 2005 – Monica Mihaela Busuioc, *Dicționar de arhaisme*, București, Editura All Educational.
- Busuioc 2008 – Monica Mihaela Busuioc, „Le dictionnaire de la langue roumaine. Tradition et innovation”, în *Revue roumaine de linguistique (Romanian Review of Linguistics)*, LIII, nr. 1–2, p. 223–234.

- Busuioc 2010 – Monica Mihaela Busuioc, „Despre importanța primelor atestări în DLR. Propuneri pentru o nouă abordare a problemei bibliografiei”, în: *In honorem Gheorghe Mihăilă*, volum îngrijit de Mariana Manguileu, București, Editura Universității din București.
- Busuioc 2013 – Monica Mihaela Busuioc, *L'importance et la nécessité de dater les sources bibliographiques dans le Dictionnaire de la langue roumaine*, în: Éva Buchi, Jean-Paul Chauveau, Jean-Marie Pierrel (ed.), *2^e Congrès international de Linguistique et de Philologie Romane*, Nancy, 15–20 juillet, 2013. <http://www.atilf.fr/ressources/cilpr2013/programme/resumes/41ad50eb3cc016c2d061c9c075b4bff4.pdf>.
- Busuioc 2014 – Monica Mihaela Busuioc, „Breve historia de la lexicografia romana”, în: Félix Córdoba Rodríguez, Ernesto Gonzáles Sesane, Maria Dolores Sánchez Palomino (ed.), Maria Dolores Sánchez Palomino, Maria José Dominguez Vázquez (coord.), *Lexicografia de las lenguas romanicas. Perspectiva historica*, volumen I, De Gruyter, p. 65–83.
- Busuioc, Teodorescu 2013 – Monica Mihaela Busuioc, Claudiu Teodorescu, „Informatizarea Dicționarului limbii române – un vis pe cale de realizare”, în *Lucrările celui de-al cincilea Simpozion Internațional de Lingvistică, București, 27–28 septembrie*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, p. 441–445.
- Byck 1954 – Jacques Byck, „Vocabularul științific și tehnic din secolul al XVIII-lea”, în *Studii și cercetări lingvistice*, V, nr. 1–2, p. 31–43.
- Canarache 1961 – Ana Canarache, „Câteva nume de culori și nuanțe în limba română”, în *Limba română*, X, nr. 1, p. 16–20.
- Candrea 1944 – Ion-Aurel Candrea, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, ediție și studiu introductiv de Lucia Berdan, Iași, Editura Polirom, 1999.
- Candrea, Adamescu 1931 – Ion-Aurel Candrea, Gheorghe Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, Literele A–O, de Ion-Aurel Candrea, partea a II-a: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, Literele P–Z, de Ion-Aurel Candrea, *Dicționarul istoric și geografic universal* de Gheorghe Adamescu, București, Editura Cartea Românească S. A.
- Canella 1867 – C. Canella, *Vocabular de câteva vorbe sinonime*, București, Tipografia Națională.
- Cantacuzino cca 1700 – Constantin Cantacuzino, publicat de Carlo Tagliavini, „Un frammento di terminologia italo-rumena ed un dizionarietto geografico dello stolnic Cost. Cantacuzino (cca 1700)”, în *Revista filologică*, nr. 1, 1928, p. 167–184.
- Cantemir 1704–1705 – Dimitrie Cantemir, *Scară a numerelor și cuvintelor streine tâlcuitoare*, în Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglică*, ediție de Stela Toma, studiu introductiv de Nicolae Stoicescu, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2003, p. 391–409.
- Cazacu 1941 – Boris Cazacu, „Les dénominations roumaines du foie et des poumons d'après l'ALR. Étude du vocabulaire” în *Bulletin linguistique*, IX, p. 83–94.
- Cazacu, Fischer 1956 – Boris Cazacu, Iancu Fischer, „Neologisme în scrierile lui Anton Pann”, în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, vol. I, București, Editura Academiei Române, p. 23–56.
- Călărașu 2005 – Cristina Călărașu, *Studii de terminologie a profesiunilor. Încercare de sociologie lingvistică*, București, Editura Universității din București.
- Căplescu 1958 – Dina Căplescu, „Din istoria terminologiei aritmetice românești”, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Academiei Române, p. 155–157.
- Celac 2010 – Victor Celac, „Lexicografia actuală și corpusurile electronice”, în *Limba română*, LIX, nr. 2, p. 207–220.

- Celac 2014 – Victor Celac, „Un moment crucial pour la lexicographie du roumain: la publication du *Dicționarul limbii române* en dix-neuf tomes (DLR –2, 2010)”, în *Revue de linguistique romane publiée par la Société de linguistique romane*, Tome 78, N^{os} 309–310, Janvier–Juin, Strasbourg, p. 295–301.
- Cerne 1934 – Titus Cerne, *Dicționar de muzică. Voci și instrumente. Biserică, concert, teatru. Compoziție și istorie*, vol. I, Literale A–D; vol. II, Literale E–L, Iași, Depozit general: Librăria „Viața Românească” S. A.
- Chelaru-Murăruș 2012 – Oana Chelaru-Murăruș, „Dinamica numelor de culori în româna actuală”, în: Rodica Zafiu, Adina Țragomirescu, Alexandru Nicolae (ed.), *Limba română: direcții actuale în cercetarea lingvistică. Actele celui de-al 11-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică*, II, București, Editura Universității din București.
- Chivu 2015 – Gheorghe Chivu, „Evoluția științei și dicționarele explicative ale limbii române”, în *Caietele SEXTIL PUȘCARTU*, II, p. 133–140.
- Cihac 1870–1879 – Alexandru Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, vol. I: *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort s/M., Ludolphe St.-Goar, Berlin, A. Asher, Bucarest, Socec, vol. II: *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort s/M., Ludolphe St.-Goar, Berlin, S. Calvary & Cie, Bucarest, Sotschek & Cie, Czernowitz, H. Pardini. Leipzig, F. A. Brockhaus, Londres, D. Nutt, Milan, U. Hoepli, Paris, Maisonneuve & Cie, Pesth, F. Kilian, Rome, Florence, Turin, Ermanno Loescher, St.-Petersburg, C. Roettger, Vienne, Gerold & Cie.
- Cipariu 1866 – Timotei Cipariu, *Principia de limba și de scriptura*, edițiunea II revăzută și înmulțită, Blasiu, Cu Tipariul Seminarului.
- Clemens 1823 – Andreas Clemens, *Kleines walachisch-deutsch und deutsch-walachisches Wörterbuch*, Hermannstadt, bei W. H. Thierry, Buch-und Kunsthändler.
- Clim 2012 – Marius-Radu Clim, *Neologismul în lexicografia românească*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”.
- Codrescu I. M. 1865 – Iancu M. Codrescu, *Vocabulariu de jurisprudență pentru usul magistraților și a avocaților*, Iași, Tipografia Buciumului Român.
- Codrescu T. 1859 – Teodor Codrescu, *Dicționarul franceso-român*. Dupre edițiunea domnilor P. Poienaru, F. Aron și G. Hill, vol. I–II, Iași, Tipografia Buciumului Român.
- Comșulea 1968 – Elena Comșulea, „Din terminologia firului: cânepă, haldan, pobirc”, în *Cercetări de lingvistică*, XIII, nr. 1, p. 61–76.
- Constantinescu 1996 – Ileana Constantinescu, *Frangleza economică: Pentru o „Balanță lingvistică” echilibrată*, București, Editura Economică.
- Corbea 1691–1697 – Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.
- Costinescu 1870 – Ion Costinescu, *Vocabular româno-frances*, vol. I–II, București, Tipografia Națională Antreprenor C. N. Rădulescu.
- Coteanu 1958 – Ion Coteanu, „Realitatea obiectivă a fondului principal lexical”, în *Studii și cercetări lingvistice*, IX, nr. 3, p. 399–404.
- Coteanu 1977 – Ion Coteanu, „Semantica și funcția reflexivă a limbii”, în: Ion Coteanu, Lucia Wald, (redactori responsabili), *Probleme de lingvistică generală*, VII, București, Editura Academiei Române, p. 15–21.
- Coteanu 1987 – Ion Coteanu, „Din nou despre impactul terminologiei tehnico-științifice”, în *Limba română*, XXXVI, nr. 3, p. 185–192.
- Coteanu, Dănăilă 1970 – Ion Coteanu, Ion Dănăilă, *Introducere în lingvistica și filologia românească: Probleme, bibliografie*, București, Editura Academiei Române.
- Coteanu, Forăscu, Bidu-Vrânceanu 1985 – Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, ediție revăzută și adăugită. București, Editura Didactică și Pedagogică.

- Cuciureanu 1958 – Ștefan Cuciureanu, „Terminologie pescărească”, în *Studii și cercetări științifice*, IX, fasc. 1–2, Academia Română, Filiala Iași, p. 143–151.
- DA – *Dicționarul limbii române*, Academia Română, sub conducerea lui Sextil Pușcariu, tomul I, partea I: *A–B*, întocmit și publicat după îndemnul și cu cheltuiala Maiestății Sale Regelui Carol I, București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913; tomul I, partea II: *C*, întocmit și publicat după îndemnul și cu cheltuiala Maiestății Sale Regelui Carol I, București, Tipografia Ziarului „Universul”, 1940; tomul I, partea III, fascicula I: *D–De*, București, Universul Intreprindere Industrială a Statului, 1949; [fascicula II: *De–Deștina*; șpalt, 1948]; tomul II, partea I: *F–I*, [de fapt: *I/I*], întocmit și publicat după îndemnul Maiestății Sale Regelui Carol I, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1934; tomul II, partea II, fascicula I: *J–Lacustru*, întocmit și publicat după îndemnul Maiestății Sale Regelui Carol I, București, Tipografia Ziarului „Universul” S. A., 1937; tomul II, partea II, fascicula II: *Ladă–Lepăda*, întocmit și publicat după îndemnul Regelui Carol I, București, Tipografia Ziarului „Universul” S. A., 1940; tomul II, partea II, fascicula III: *Lepăda–Lojniță*, București, Tipografia Ziarului „Universul” S. A., 1948.
- Dahmen 2010 – Wolfgang Dahmen, „Historische Wörterbücher des Rumänischen”, în *Lexicographica* 27, p. 151–169.
- Damé 1893–1895 – Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français*, vol. I, Literele *A–E*, 1893; vol. II, Literele *F–L*, 1894; vol. III, Literele *M–R*, 1894; vol. IV, Literele *S–Z*, 1895, Bucarest, Imprimerie de l’État.
- Damé 1898 – Frédéric Damé, *Încercare de terminologie poporană română*, București, Stabilimentul Grafic I. V. Socec.
- Dănăilă 1993 – Ion Dănăilă, „Pentru un inventar general al lexicului limbii române”, în *Limba română*, XLII, nr. 2, p. 61–68.
- Dănilă 2013 – Elena Dănilă, „Perspective în cercetarea lexicografică informatizată din România”, în: Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, Carmen-Ioana Radu (coord.), *Convergențe lingvistice. Lucrările celui de al IV-lea Simpozion Internațional de Lingvistică, București, 5–6 noiembrie 2010*, București, Editura Universității din București.
- Dănilă, Dănilă 2011 – Elena Dănilă, Andrei Dănilă, *Dicționar ilustrat de cuvinte și sensuri recente în limba română*, București, Editura Litera Internațional.
- DCR – Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, București, Editura Albatros, 1982
- DCR² – Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a II-a, București, Editura Logos, 1997.
- DCR³ – Florica Dimitrescu, Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, București, Editura Logos, 2013.
- DEN – Monica Mihaela Busuioc, Maria Păun, Zizi Ștefănescu-Goangă, *Dicționar esențial de neologisme al limbii române*, București, Editura Corint, 2009.
- Densusianu 1913 – Ovid Densusianu, „Păstoritul la popoarele romanice. Însemnătatea lui lingvistică și etnografică”, în *Opere*, I, ediție îngrijită de Boris Cazacu, V. Rusu și I. Șerb, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 185–213.
- Densusianu 1927–1928, 1929 – Ovid Densusianu, „Cuvinte latine cu semantism păstoresc”, I–II, în *Grai și suflet*, III, nr. 2, p. 285–296, IV, nr. 1, p. 137–146.
- DER – *Dicționar enciclopedic român*, vol. I, Literele *A–C*, 1962; vol. II, Literele *D–J*, 1964; vol. III, Literele *K–P*, 1965; vol. IV, Literele *Q–Z*, 1966, București, Editura Politică.
- DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică din București, conducătorii lucrării: Ion Coteanu, membru al

- Academiei Române, Luiza Seche, Mircea Seche, București, Editura Academiei Române, 1975.
- DEX² – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, sub conducerea: acad. Ion Coteanu și Lucreția Mareș, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- DEX² – 2009 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediție revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- DEX² – 2012 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediție revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012.
- DEX² – 2016 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediție revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, sub conducerea: acad. Marius Sala și Monica Mihaela Busuioc, București, Editura Univers Enciclopedic, 2016.
- DEXI – *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Eugenia Dima (coordonator științific), Chișinău, Arc & Gunivas, 2007.
- DGS – Doina Cobet, Laura Manea, *Dicționar general de sinonime al limbii române*, Chișinău, Gunivas / Rotolito Lombarda, Italia, 2013.
- Diaconescu 1959 – Paula Diaconescu, „Omonimia și polisemia”, în: Alexandru Graur, Ion Coteanu (coord.), *Probleme de lingvistică generală*, București, Editura Academiei Române, vol. I, p. 133–155.
- Diaconovici 1898–1904 – Dr. Corneliu Diaconovich, *Enciclopedia română*, tom. I, 1898, tom. II, 1900, tom. III, 1904, Sibiu, Editura și Tiparul lui W. Krafft.
- Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române* (cca 1650), studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gheorghe Chivu, București, Editura Academiei Române, 2008.
- Dicționar enciclopedic*, vol. I, Literele A–C, 1993; vol. II, Literele D–G, 1996; vol. III, Literele H–K, 2000; vol. IV, Literele L–N, 2001; vol. V, Literele O–Q, 2004; vol. VI, Literele R–Ș, 2006; vol. VII, Literele T–Z, 2009, București, Editura Enciclopedică.
- Dicționar englez-român*, Leon Levițchi (redactor responsabil), București, Editura Academiei Române.
- Dicționar german-român*, coordonare și revizie: Mihai Isbășescu și Maria Iliescu, control științific Bruno Colbert, Editura Academiei Române, 1966.
- Dicționar invers*, Academia Română, București, Editura Academiei Române, 1957.
- Dicționar invers al limbii române & CD-ROM*, Cecilia Căpățână (coord.), București, Editura Niculescu, 2007, autori: Claudia Drăghici, Ovidiu Drăghici, Alina Gioroceanu, Daniel Ivănuș, Dumitru Ivănuș, Simona PISOI, Virgil PISOI, Anamaria Preda, Vlad Preda, Melitta Szathmary.
- Dicționarul limbii române literare contemporane*, Academia Română, vol. I, Literele A–C, 1955; vol. II, Literele D–L, 1956; vol. III, Literele M–R, 1957; vol. IV, Literele S–Z, 1958, București, Editura Academiei Române.
- Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, sub redacția acad. Tudor Vianu, redactori: Gheorghe Bulgăr, Ion Gheție, Luiza Seche și Flora Șuteu, Institutul de Lingvistică din București, București, Editura Academiei Române, 1968.
- Dicționarul limbii române moderne*, Academia Română, Institutul de Lingvistică din București, Editura Academiei Române, 1958.
- Dicționar politehnic*, autori: ing. Zissu Karniol, ing. Carol Neumann, prof. Radu Țițeica, Editura Tehnică, 1957.
- Dicționariu rumânesc, lateinesc și unghuresc*, den orenduiala excelenții sale Preosfințitului Ioan Bobb, ... în doao tomuri, I, Literele A–L, 1822; II, Literele M–Z, 1823, Clus, cu Tipariul Tipografiei Colegiului Reformaților, prin Stephan Török.

- Dima 2013 – Emanuela Dima, *Terminologia păstorească moștenită în limba română. Elemente de dinamică lexicală*, București, Editura Academiei Române.
- Dimitrescu 1982/1983 – Florica Dimitrescu, „Note asupra terminologiei astronautice în limba română”, în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași* (Serie nouă). Secțiunea III. e. Lingvistică, XXVIII/XIX, p. 37–44.
- Dimitrescu 1995 – Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc – „teri și azi”*, Cluj-Napoca – București, Editura Clusium–Logos.
- Dimitrescu 2012 – Florica Dimitrescu, „Considerații asupra tratării unor neologisme în DLR – litera Q,” în Ștefan Colceriu (ed.), *Bătrânul înțelept de la Pylos, Volum omagial dedicat lui Andrei Avram la optzeci de ani*, București, Editura Academiei Române, p. 39–50.
- DLR – *Dicționarul limbii române*, Serie nouă, Academia Română, tomul VI–XIV, I₃₋₈, III–V, redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur și acad. Ion Coteanu, din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala și acad. Gheorghe Mihăilă, București, Editura Academiei Române, tomul VI: Litera M, 1965–1968; tomul VII, partea 1: Litera N, 1971; tomul VII, partea 2-a: Litera O, 1969; tomul VIII: Litera P, partea 1: P – Păzui, 1972; partea 2-a: Pe–Pînar, 1974; partea 3-a: Pînă–Pogribanie, 1977; partea 4-a: Pogrijenie–Presimfire, 1980; partea 5-a: Presin–Puzzolană, 1978; tomul IX: Litera R, 1975; tomul X: Litera S, 1986–1994; partea 1: S–Sclabuc, 1986; partea 2-a: Scladă–Semînțarie, 1987; partea 3-a: Semn–Siveică, 1990; partea 4-a: Slab–Spongios, 1992; partea 5-a: Spongiar–Swing, 1994; tomul XI: partea 1, Litera Ș, 1978; tomul XI, partea 2-a: Litera T. T–Tocăliță, 1982; partea 3-a: Litera T. Tocăna–Twist, 1983; tomul XII, partea 1: Litera Ț, 1994; tomul XII, partea 2-a: Litera U, 2002; tomul XIII, partea 1: Litera V, V–Veni, 1997; partea 2-a: Litera V. Venial–Vizurină, 2002; partea 3-a: Litera V și literele W, X, Y, Vîclă–Yucca, 2005; tomul XIV: Litera Z, 2000; tomul I, partea 3-a: Litera D, D – Deînmulțit, 2006; tomul I, partea 4-a: Litera D. Deja – Deșinere, 2006; tomul I, partea 5-a: Litera D. Deșimut – Discopotiriu, 2007; tomul I, partea 6-a: Litera D, Discord–Dyke, 2009; tomul IV: Litera L. L–Lherzolită, 2008; tomul V: Litera L. Li–Luzulă, 2008; tomul I, partea 7-a: Litera E. E–Erzaț, 2009; tomul I, partea 8-a: Litera E. Es–Ezredeș, 2010; tomul III: Literele J, K, Q, 2010.
- Drimba 1957 – Vladimir Drimba, „Împrumuturi turcești în dialectele românești sud-dunărene”, în *Studii și cercetări lingvistice*, VIII, nr. 2, p. 225–237.
- DSL – Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar general de științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997.
- DSL² – Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, ediție îmbogățită, București, Editura Nemira, 2001.
- Dumistrăcel 1966 – Stelian Dumistrăcel, „Cuvinte vechi utilizate în graiuri ca nume ale mașinilor agricole”, în *Limba română*, XV, nr. 1, p. 73–81.
- Dumke 1913 – Hubert Dumke, „Die Terminologie des Ackerbaues im Dakorumänischen” în *Jahresbericht der Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig*, vol. XIX–XX, p. 65–131.
- Ernst 2013 – Gerhard Ernst, „Romanian” în: Rufus H. Gouws, Ulrich Heid, Wolfgang Schweickard, Herbert Ernst Wiegand (ed.), *Dictionaries. An International Encyclopedia of Lexicography*. Supplementary Volume: Recent Developments with Focus on Electronic and Computational Lexicography, De Gruyter Mouton, p. 687–701.

- Felecan 2005 – Nicolae Felecan, *Terminologia corpului uman în limba română*, Cluj-Napoca, Editura Mega-Argonaut.
- Florescu et alii 2015 – *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (științific versus popular)*, volum editat de Cristina Florescu, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași, autori: Cristina Florescu, Laura Manea, Elena Tamba, Alina Pricop, Cristina Cărăbuș, Liviu Apostol, Mădălin Pătrașcu, colaboratori: Maria Iliescu, Rodica Zafiu, Mariana Neț, Bardu Nistor, Dan Chelaru.
- Forăscu 1999 – Narcisa Forăscu, „Categorii semantice: polisemia”, în *Limba și literatura română*, XXVIII, nr. 3, p. 18–22.
- Forăscu 2000a – Narcisa Forăscu, „Categorii semantice: antonimia”, în *Limba și literatura română*, XXIX, nr. 4, p. 9–14.
- Forăscu 2000b – Narcisa Forăscu, „Omonimia”, în *Limba și literatura română*, XXIX, nr. 1, p. 3–7.
- Forăscu 2007 – Narcisa Forăscu, *Sinonimia. Teorie și practică*, București, Editura Universității din București.
- Gavra 1847 – Alexandru Gavra, *Lexicon de conversație istoricesc-religionariu... tomul întâi, Literale A–B*, Buda, tipărit în Regeasca Tipografie a Univ. Ungur.
- Gherman 2009 – Alin-Mihai Gherman, „Lexic românesc în documentele transilvănene. Socotelile orașelor Brașov și Sibiu”, în *Limba română*, LVIII, nr. 1, p. 85–104.
- Giosu 1963 – Ștefan Giosu, „Termeni pentru noțiunea guturai”, în *Studii și cercetări științifice*, XIV, fasc. 2, p. 221–224.
- Golescu cca 1832 – Iordache Golescu, *Condica limbii rumânești*, Manuscris în șapte volume, Biblioteca Academiei Române, cotele 844–850.
- Graur 1964 – Alexandru Graur, „Termeni de marină”, în *Limba română*, XIII, nr. 2, p. 162–165.
- Grigoriu-Rigo 1907 – Gr. Grigoriu-Rigo, *Medicina poporului*, memoriul I–II, București, Inst. de Arte Grafice „Carol Göbl”.
- Groza 2004 – Liviu Groza, *Elemente de lexicologie*, București, Editura Humanitas.
- Haja 2000 – Gabriela Haja, „Observații privind terminologia românească referitoare la teatrul popular”, în *Studii și cercetări lingvistice*, LI, nr. 1, p. 135–146.
- Haja 2006 – Gabriela Haja, „Necesitatea informatizării lexicografiei românești în societatea contemporană”, în *Limba și literatura română. Regional – național – european*, Casa Editorială „Demiurg”, Iași, p. 273–283.
- Hasdeu 1877–1893 – Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae, Dicționarul limbii istorice și populare a românilor*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, vol. I, 1972; vol. II, 1974; vol. III, 1976, București, Editura Minerva.
- Heliade-Rădulescu 1828 – Ion Eliad, *Gramatică românească*, Sibiu.
- Hoinărescu 2013 – Liliana Hoinărescu, „Definiția în argumentare”, în *Analele Universității din București*, LXII, p. 75–83.
- Homorodean 1959 – M. Homorodean, „Cu privire la sinonimia dintre pisc și grui” în *Cercetări de lingvistică*, IV, nr. 1–2, p. 105–124.
- Hristea 1968 – Theodor Hristea, „Calcul lingvistic”, în Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, București, Editura Științifică, p. 143–202.
- Hristea 1981 – Theodor Hristea, „Împrumuturile neologice ca sursă a omonimiei”, în *Limba și literatura română*, VII, nr. 4, p. 4–7.
- Hristea 2004 – Theodor Hristea, „Conceptul de neologism cu referire specială la limba română”, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Tradiție și inovație în limba română*, București, Editura Universității din București, p. 22–35.
- Iliescu 1958 – Maria Iliescu, „Din istoria terminologiei fiscale românești: -ărit, sufixul dărilor feudale” în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Academiei Române, p. 403–411.

- Il „*Lexicon Marsilianum*”, *Dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII*, Studio filologico e testo di Dr. Carlo Tagliavini, București, Cultura Națională, 1930.
- Ionică 1966 – Ion Ionică, „Terminologia casei în limba română (pe baza ALR), cu 17 hărți”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XVII, nr. 4, p. 435–494.
- Iordache 1980 – Gheorghe Iordache, *Mărturie etnolingvistică despre vechimea meseriilor populare românești, Studiu cu privire specială la Oltenia*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.
- Jordan 1940 – Iorgu Jordan, „Les dénominations du crâne d’après l’Atlas Linguistique Roumain, (I, Carte 7) (avec 4 cartes hors du texte)”, în *Bulletin linguistique*, VIII, p. 95–141.
- Jordan 1957 – Iorgu Jordan, „Principes de définition dans les dictionnaires unilingues”, în *Mélanges linguistiques publiés à l’occasion du VIII^e Congrès international des Linguistes à Oslo, du 5 au 9 août 1957*, Bucarest, Éditions de l’Académie Roumaine, p. 223–234.
- Jordan 1969 – Iorgu Jordan, „Note de lexicologie românească”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XX, nr. 1, p. 3–11.
- Jordan et alii 1975 – *Istoria științelor în România, Lingvistica*, volum elaborat sub conducerea acad. Iorgu Jordan, București, Editura Academiei Române.
- Jordan et alii 1978 – *Istoria lingvisticii românești*, Iorgu Jordan (coord.), București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Iorgovici 1799 – Paul Iorgovici, *Observații de limba rumânească*, Buda, Tip. Crăiasca Universitate.
- Iser 1850 – Andrei Iser, *Walachisch-Deutsches Wörterbuch*, herausgegeben von ... *Vocabular românesc-nemțesc de la...* Kronstadt, Gedruckt bei Johann Gött.
- Ivan 2010 – Mihaela Ivan, „De la cuvinte la realitate. Evoluții semantice și mentalități”, în *Limba română*, LIX, nr. 1, p. 72–78.
- Ivănescu 1956 – Gheorghe Ivănescu, „Formarea terminologiei filozofice românești moderne”, în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, vol. I, p. 171–204.
- Juilland, Edwards, Juilland 1965 – Alphonse Juilland, P.M.H. Edwards, Ileana Juilland, *Frequency Dictionary of Roumanian Words*, London, The Hague, Paris, Mouton & Co.
- Laurian, Massim 1871–1878 – August Treboniu Laurian, Ioan C. Massim, *Dicționarul limbei române*, tom. I, Literele A–H, 1871; tom. II, Literele I–Z, 1876; tom. III, *Glosariu, care coprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum și cele de origine îndoioasă*, 1871, București, Noua Tipografie a Laboratorilor Români.
- Lăzărescu 1967 – Paul Lăzărescu, „Termeni referitori la preparate culinare în graiurile olteneste”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XVIII, nr. 6, p. 617–625.
- Lexicon românesc-latinesc-unguresc-nemțesc, care de mai mulți autori, în cursul a trideci și mai multor ani s-au lucrat...* Budae, Typis et Sumtibus Typographiae Regiae Universitatis Hungaricae, 1825.
- Lexicon slavo-românesc și Tâlcuirea numelor din 1649*, edițiunea Academiei Române, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1900.
- Lexiconul tehnic român*, elaborat de Asociația Științifică a Tehnicienilor din RPR (AST), vol. I, Literele A–C, 1949; vol. II, Literele D–H, 1950; vol. III, Literele I–M, 1951; vol. IV, Literele N–Q, 1952; vol. V, Literele R–Sd, 1954; vol. VI, Literele Se–Tr, 1955; vol. VII, Literele Tu–Z, 1955; vol. VIII, *Indice alfabetic și Îndreptări*, 1956, București, Editura Tehnică.
- Lexiconul tehnic român*, elaborare nouă. Întocmită prin îngrijirea Asociației Științifice a Inginerilor și Tehnicienilor din RPR (ASIT), de un colectiv sub conducerea prof. dr. ing. Remus Răduț, vol. I, Literele A–Ap, 1957; vol. II, Literele Ar–Bk, 1957; vol. III, Literele Bl–Cau, 1958; vol. IV, Literele Cav–Cola, 1958, vol. V, Literele Colb–Cy, 1959; vol. VI, Literele D–Dz, 1960; vol. VII,

- Literele *E–Fir*, 1960; vol. VIII, Literale *Fis–Gz*, 1961; vol. IX, Literale *H–Ky*, 1961; vol. X, Literale *L–Mec*, 1962; vol. XI, Literale *Med–Oz*, 1962; vol. XII, Literale *P–Poj*, 1963; vol. XIII, Literale *Pol–Ram*, 1963; vol. XIV, Literale *Ran–Rez*, 1964; vol. XV, Literale *Rh–Sir*, 1964; vol. XVI, Literale *Sir–Sz*, 1965; vol. XVII, Literale *Ș–Troi*, 1965; vol. XVIII, Literale *Trol–Z*, 1966; vol. XIX, Indice, 1968, București, Editura Tehnică.
- Lupu 1983 – Coman Lupu, „Cuvinte noi în lexicul românesc”, în *Cercetări de lingvistică*, XXVIII, nr. 1, p. 45–54.
- Macrea 1957 – Dimitrie Macrea, „Despre definirea cuvintelor în *Dicționarul limbii române literare contemporane*”, în *Limba română*, VI, nr. 3, p. 5–22.
- Marcu 1997 – Florin Marcu, *Noul dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei Române.
- Marcu, Maneca 1961 – Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, București, Editura Științifică.
- Mareș 1968 – Lucreția Mareș, „Termeni pentru noțiunea de *febră* în limba română”, în *Limba română*, XVII, nr. 1, p. 244–251.
- Marian 1882 – Simion Florea Marian, *Chromatica poporului român*, Discurs de recepțiune, rostit în ședința Academiei Române de la 12 martie 1882, București, Tipografia Academiei Române.
- Marian 1883 – Simion Florea Marian, *Ornitologia poporană română*, tom. I–II, Cernăuți, Tipografia lui R. Eckhardt.
- Marian 1903 – Simion Florea Marian, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”.
- Marin 2015 – Mihaela Marin, „Din terminologia brânzeturilor românești”, în: Marius Sala, Maria Stanciu Istrate, Nicoleta Petuhov (coord.), *Lucrările celui de-al Cincilea Simpozion Internațional de Lingvistică, București, 27–28 septembrie 2013*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, p. 514–528.
- Mărânduc 2007 – Cătălina Mărânduc, „Perspective noi deschise cercetării lingvistice de informatizarea bibliografiei *Dicționarului academic al limbii române (DLR)*”, în *Limba română*, LVI, nr. 3, p. 269–286.
- Mărgărit 2010 – Iulia Mărgărit, „Considerații asupra unor regionalisme din DLR”, în *Limba română*, LIX, nr. 4, p. 461–470.
- Mării 1992 – Ion Mării, „Însemnări lexicologice și lexicografice”, în *Limba română*, XLI, nr. 3, p. 121–127.
- MDA – *Micul dicționar academic*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, vol. I, Literale *A–C*, 2001; vol. II, Literale *D–H*, 2002; vol. III, Literale *I–Pr*, 2003; vol. IV, Literale *Pr–Z*, 2003, București, Editura Univers Enciclopedic.
- MDE – *Mic dicționar enciclopedic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1972.
- MDE² – *Mic dicționar enciclopedic*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
- MDE² – 2005 – *Mic dicționar enciclopedic*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Univers Enciclopedic.
- MDE² – 2008 – *Mic dicționar enciclopedic*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Univers Enciclopedic.
- Micu, Șincai 1780 – Samuil Micu (Klein), Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena, Vindobonae, Typ. Josephi Nob. de Kurzbökh.
- Mihai 2014 – Nicoleta Mihai, „Influența engleză în vocabularul politic”, în Gabriela Duda (coord.) *Cultura limbii, Omagiu doamnei profesor Domnița Tomescu*, Ploiești, Editura Universității Petrol–Gaze din Ploiești, p. 187–217.
- Mihail 1978 – Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, București, Editura Academiei Române, Institutul de Studii Sud-Est Europene.

- Mihăescu 1966 – Haralambie Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, București, Editura Academiei Române.
- Mihăilă 1973 – Gheorghe Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Minerva 1930 – *Minerva. Enciclopedie română*, sub redacția lui Alexandru C. Pteancu, Augustin Maior, Ștefan Meteș, Romulus Demetrescu, Cluj, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei Române Minerva.
- Miron 1990 – Paul Miron, „Rumänische Lexikographie”, în: Franz Josef Hausmann, Oskar Reichmann, Herbert Ernst Wiegand und Ladislav Zgusta (Hrsg.): *Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie. Zweiter Teilband*, Berlin und New York, S., 1880–1891.
- Molin 1940 – Virgil Molin, *Vocabularul tipografului*, București, Editura Uniunea Camerelor de Muncă.
- Moroianu 2006 – Cristian Moroianu, „Împrumuturi sinonimice cu aceeași origine. Sinonimia etimologică”, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română – Aspecte sincronice și diacronice*, București, Editura Universității din București, p. 627–634.
- Munteanu 2008 – Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, București, Editura Humanitas.
- Mureșanu 1985 – Ileana Mureșanu, „Aspecte statistice privind polisemia în limba română”, în *Limba română*, XXXIV, nr. 1, p. 19–27.
- Museanu 2011 – Elena Museanu, *Terminologia economică. Nivele de utilizare și caracteristici în româna actuală*, București, Editura Universitară.
- Nedea 2009 – Raluca-Mihaela Nedea, „Câteva observații asupra terminologiei medicale din DEX. Terminologia medicală actuală între lexicul comun și lexicul specializat”, în *Limba română*, LVIII, nr. 4, p. 509–518.
- Negomireanu 1978 – Doina Negomireanu, „Sens, polisemie și incluziune semantică”, în *Cercetări de lingvistică*, 23, nr. 1, p. 77–79.
- Negulici 1848 – I. D. Negulici, *Vocabular român de toate vorbele străbune reprimate până acum în limba română și de toate cele ce sunt a se mai primi d-acum înainte, și mai ales în științe*, București, Tipografia Colegiului.
- Nestorescu 2012 – Virgil Nestorescu, *Termenii de șah și aventurile lor*, București, Editura Gambit.
- Niculescu 1960 – Alexandru Niculescu, „Contribuții lexicale. Din vocabularul limbii române în secolul al XIX-lea”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XI, nr. 3, p. 581–592.
- Niculescu-Gorpin, Vasileanu 2015 – Anabella-Gloria Niculescu-Gorpin, Monica Vasileanu, „Redactarea în format electronic a DLR. Câmpul «definiție» – posibilități de organizare”, în: Marius Sala, Maria Stanciu Istrate, Nicoleta Petuhov (coord.), *Lucrările celui de-al Cincilea Simpozion Internațional de Lingvistică, București 27–28 septembrie 2013*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, p. 628–647.
- Noul dicționar universal al limbii române*, autori: Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, București / Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006.
- Nuță 1980 – Ion Nuță, „Note lexicale și etimologice. Din terminologia viticolă”, în *Limba română*, XIX, nr. 5, p. 519–523.
- Onu 1958 – Liviu Onu, „Influențe interregionale în terminologia mineritului din Valea Jiului”, în *Fonetică și dialectologie*, I, p. 145–178.
- Oprea 1996 – Ioan Oprea, *Terminologia filozofică românească modernă. Studiu asupra epocii de formare*, București, Editura Științifică.
- Pamfil 2003 – Carmen-Gabriela Pamfil, „Lexicografia română la începutul secolului al XXI-lea în context european”, în: Ofeția Ichim, Florin-Teodor Olariu (coord.), *Limba și literatura română în spațiul etnocultural dacoromânesc și în diaspora*, Iași, Editura Trinitas, p. 225–232.

- Pamfile 1906–1909 – *Jocuri de copii*, Adunate din satul Țepu (jud. Tecuci) de Tudor Pamfile, vol. I–III, I: în *Analele Academiei Române*, Memoriile Secțiunii literare, 1906; II: în *Analele Academiei Române*, Memoriile Secțiunii literare, 1907; III: Academia Română, *Din viața poporului român. Culegeri și studii*, VI, București, 1909.
- Pamfile 1910 – Tudor Pamfile, *Industria casnică la români*. Trecutul și starea ei de astăzi. Contribuțiuni de artă și tehnică populară, București, Librăria Socec & Comp., Academia Română, *Din viața poporului român, Culegeri și studii*, VIII.
- Pamfile 1911 – *Boli și leacuri la oameni, vite și păsări, după datinile și credințele poporului român*, Adunate din comuna Țepu (Tecuci) de Tudor Pamfile, București, Librăria Socec & Comp., Academia Română, *Din viața poporului român, Culegeri și studii*, XIII.
- Pamfile 1913 – Tudor Pamfile, *Agricultura la români*. Studiu etnografic, cu un adaus despre măsurătoarea pământului și glosar, București, Librăria Socec și C. Sfetea, Leipzig, Otto Harrassowitz, Viena, Gerold.
- Pamfile, Lupescu 1914 – Tudor Pamfile, Mihai Lupescu, *Cromatica poporului român*, București, Librăria Socec & Comp. și C. Sfetea / Leipzig, Otto Harrassowitz / Viena, Gerold & Comp.
- Pană Dindelegan 1999 – Gabriela Pană Dindelegan, „Formații substantivale recente și rolul clasificatorilor în actualizarea lor contextuală”, în *Limba română*, XLVIII, nr. 1–2, p. 117–127.
- Panțu 1902 – Zaharia Panțu, *Vocabular botanic, coprinzând numirile științifice și populare ale plantelor*, București, Inst. de Arte Grafice și Editură Minerva.
- Pascu 1921 – C. Pascu, „Études de sémasiologie roumaine”, în *Archivum Romanicum*, Nuova rivista di filologia romanza diretta de Giulio Bertoni, vol. V, nr. 2, p. 244–251.
- Pașca 1929 – Ștefan Pașca, „Terminologia calului (părțile corpului)”, în *Dacoromania*, V, p. 272–327.
- Pavel, Rucăreanu 2001 – Eugeniu Pavel, Costin Rucăreanu, *Introducere în terminologie: noțiuni fundamentale*, București, Editura Academiei Române.
- Pitiriciu 2007 – Silvia Pitiriciu, „Elemente de origine latină în terminologia matematicii”, în: Luminița Hoarță Cărăușu (coord.), *Rezultate și perspective actuale ale lingvisticii românești și străine*, Lucrările sesiunii de comunicări din cadrul „Zilelor Universității «Al. I. Cuza»”, Iași, 27–28 octombrie 2006, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași.
- Poenaru, Florian, Hill 1840–1841 – Petrache Poenar, Florian Aaron, George Hill, *Vocabular franțezo-românesc*, După cea din urmă ediție a Dicționarului de Academia Franțoească, cu adăogare de multe ziceri, culese din deosebite dicționare de ..., tom. I–II, I: Literele A–H, 1840; II: Literele I–Z, 1841, București, Tipografia Colegiului Sf. Sava.
- Polizu 1857 – G. A. Polizu, *Vocabular româno-german*, compus și întocmit cu privire la trebuințele vieții practice de..., înăvuțit și cores de G. Bariț, Brașov, Tiparul Römer și Kamner, 1857.
- Pontbriant 1862 – Raoul de Pontbriant, *Dicționar româno-frances*, București și Göttinge, Adolf Ulrich, Paris, Gustave Bossange & C-ia, Leipzig, E. F. Steinacker.
- Pop G. 1901 – Gavril Pop, *Dicționar mitologic conținătoriu de diferite numiri de persoane și lucruri din vechia mitologie greacă și latină: pentru usul scolar și privat*, Balș, Tipografia Seminarului Archidiecezan.
- Pop S. 1929 – Sever Pop, „Câteva capitole din terminologia calului”, în *Dacoromania*, V, p. 51–271.
- Popescu L. 2015 – Lorența Popescu, *Moda feminină în vocabularul românesc. Secolul al XIX-lea*, București, Editura Academiei Române.

- Popescu M. 2010 – Mihaela Popescu, „Tratarea expresiilor în câteva dicționare explicative actuale”, în *Limba română*, LIX, nr. 2, p. 230–240.
- Popovici 1905 – Timotei Popovici, *Dicționar de muzică*, Sibiu, edițiunea autorului, Tipografia lui W. Krafft.
- Popușoi 2013 – Carolina Popușoi, *Limba română actuală din Basarabia. Particularități morfosintactice și lexico-semantică*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române.
- Predetici 1793 – Anton Predetici Nasodi, *Dictionarium trium linguarum germano-latina et daco-romana*, Manuscris autograf din Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, cota 457–459.
- Protopopescu-Pake, Popescu 1862 – E. Protopopescu, V. Popescu, *Nou dicționar portativ de toate zicerile radicale și streine reintroduse și introduse în limbă, coprinzând și termeni științifici și literari*, vol. I–II, București, I: Tipografia lui Toma Teodorescu; II: Tipografia Oprea Demetrescu.
- Purdela Sitaru 1992 – Maria Purdela Sitaru, „Limbajul medical între tradiție și inovație”, în *Studia philosophia, historia, philologia*, vol. I–II, Tipografia Universității din Timișoara, p. 275–290.
- Pușcariu 1940 – Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I–II, I: *Privire generală*. București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”.
- Pușcariu 1905 – Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache I. Das lateinische Element, mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen (Heidelberg, Winter, 1905)*, introducerea și stabilirea textului de Dan Slușanschi, București, Editura Universității din București, 1995.
- Resmeriță 1924 – Alexandru Resmeriță, *Dicționarul etimologico-semantic al limbei române*, Craiova, Institutul de Editură „Ramuri”.
- Rizescu 1958 – Ion Rizescu, *Contribuții la studiul calculului lingvistic*, București, Editura Academiei Române.
- Rusu 1960 – Valeriu Rusu, „Termeni pentru denumirea tifosului (pe baza ALR)” în *Fonetică și dialectologie*, II, p. 209–219.
- Sala 1957 – Marius Sala, „Din terminologia păstorească românească”, în *Studii și cercetări lingvistice*, VIII, nr. 1, p. 77–85.
- Sala 1960 – Marius Sala, „În legătură cu denumirea mărului lui Adam în unele limbi romanice”, în *Studii și cercetări lingvistice*, IX, nr. 4, p. 497–509.
- Saramandu 1986 – Manuela Saramandu, *Terminologie juridic-administrativă românească în perioada 1780–1850*, București, Tipografia Universității din București.
- Săndulescu 1964 – C. Săndulescu, „Rolul limbilor clasice în formarea termenilor medicali”, în *Limba română*, X, nr. 3, p. 261–266.
- Scriban 1939 – August Scriban, *Dicționarul limbii românești. (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, edițiunea întâia, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”.
- Scurtu 1966 – Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, Editura Academiei Române.
- Seche 1966, 1969 – Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. I–II, I: *De la origini până la 1880*; II: *De la 1880 până astăzi*, București, Editura Științifică.
- Seche, Seche 1965 – Luiza și Mircea Seche, „Despre adaptarea neologismelor în limba română literară (unele considerații generale)”. I, în *Limba română*, XIV, nr. 6, p. 677–687.
- Seche, Seche 1982 – Luiza Seche și Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, București, Editura Academiei Române.
- Seche, Seche 1999 – Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Severin 1923 – C.I.V. Severin, *Sinonimele limbii române cu radicali diferiți în raport mai cu samă la lucrurile divine, la cult și la terminologia ecleziastică*, vol. I, Iași, Atelierele Grafice Lumina Moldovei, 1923.

- Sîrbu 1982 – Richard Sîrbu, „Modele derivative antonimice”, în *Studii și cercetări lingvistice*, XXXIII, nr. 3, p. 225–238.
- Stamati 1852 – Pah. Teodor Stamati, *Vocabulariu de limba germană și română, cu adăogirea celor mai obicinuite și în conversațiune primite cuvinte streine de ... Iași*, Tipografia Buciumului Român.
- Stanciu Istrate 2006 – Maria Stanciu Istrate, *Calcul lingvistic în limba română (cu specială referire la scrieri beletristice din secolul al XIX-lea)*, București, Editura Academiei Române.
- Steinberg 1886 – Adolphe Steinberg, *Cel mai nou dicționar de buzunar pentru tâlmăcirea cuvintelor radicale și zicerilor streine din limba română*, ediția I, București, Tipografia Academiei Române.
- Sterian 2016 – Florin Sterian, „Deficiențe definiționale în Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)”, în *Limba română*, LXV, nr. 1, p. 49–60.
- Stoichițoiu-Ichim 1996 – Adriana Stoichițoiu-Ichim, „Observații privind influența engleză în limbajul publicistic actual”, I, în *Limbă și literatură*, XLI, nr. 2, p. 37–46, II, în *Limbă și literatură*, XLI, nr. 3–4, p. 25–35.
- Stoichițoiu-Ichim 2001 – Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamici, influențe, creativitate*, București, Editura All.
- Stoichițoiu-Ichim 2006 – Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Aspecte ale influenței limbii engleze în româna actuală*, București, Editura Universității din București.
- Șăineanu 1887 – Lazăr Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre tranzițiunea sensurilor*, București, Tipografia Academiei Române.
- Șăineanu 1896 – Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, Craiova, Institutul de Editură Ralian și Ignat Samitca.
- Șerban, Evseev 1978 – Vasile Șerban, Ivan Evseev, *Vocabularul românesc contemporan*, Timișoara, Editura Facla.
- Șincai 1808–1810 – Gheorghe Șincai, *Vocabularium pertinens ad tria regna naturae*, Manuscris, Biblioteca Episcopiei Române Greco-Catolice din Oradea.
- Șuteu 1959 – Valeriu Șuteu, „Observații asupra frecvenței cuvintelor în operele unor scriitori români”, în *Studii și cercetări lingvistice*, X, nr. 3, p. 419–443.
- Tamba 2014 – Elena Tamba, „La lexicografía rumana. Historia y actualidad”, în: Félix Córdoba Rodríguez, Ernesto González Sesas, Maria Dolores Sánchez Palomino (ed.), Maria Dolores Sánchez Palomino, Maria José Dominguez Vázquez (coord.), *Lexicografía de las lenguas romanicas. Perspectiva histórica*, volumen I, De Gruyter, p. 265–281.
- Tătaru 1981 – Mihai Tătaru, „Termeni de bază ai terminologiei atletismului, II”, în *Buletin științific al Facultății de Învățământ Pedagogic*, Pitești, p. 446–452.
- Tătaru, Mihăilescu 1980 – Mihai Tătaru, Nicolae Mihăilescu, „Termeni de bază ai terminologiei atletismului” în *Buletin științific al Facultății de Învățământ Pedagogic*, Pitești, p. 515–520.
- Teleoacă 2005 – Dana-Luminița Teleoacă, *Terminologia religioasă creștină în limba română*, București, Editura Academiei Române.
- Teodorescu 1961 – Vasile Teodorescu, „Note lexicologice din domeniul sportului”, în *Limba română*, X, nr. 1, p. 27–30.
- Tiktin 1903–1925 – Dr. Heimann (Hariton) Tiktin, *Dicționar român-german. Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. I–III, I: Literele A–C, 1903; II: Literele D–O, 1911; III: Literele P–Z, 1925, București, Imprimeria Statului, Bukarest, Staatsdruckerei.
- Tiktin 1986–1989 – Heimann (Hariton) Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, 2., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, vol. I, Literele A–C, 1986; vol. II, Literele D–O, 1988; vol. III, Literele P–Z, 1989, Wiesbaden, Otto Harrassowitz.
- Tiktin 2000–2005 – Heimann (Hariton) Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*, 3., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder, vol. I, Literele

- A–C, 2000; vol. II, *Literele D–O*, 2003; vol. III, *Literele P–Z*, 2005, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- Timotin 2010 – Emanuela Timotin, „Note pentru o istorie a terminologiei medicale populare românești. *Brâncă* – cele mai vechi atestări și un sens necunoscut”, în: Gh. Chivu, Oana Uță Bărbulescu (ed.), *Studii de limba română. Omagiu profesorului Grigore Brâncuș*, București, Editura Universității din București, p. 217–222.
- Timuș 1898 – Gherasim Timuș, *Dicționar aghiografic cuprinzând pe scurt viețile sfinților*, București, Tipografia Cărilor Bisericești.
- Todoran 1962 – Romulus Todoran, „Contribuții la studiul terminologiei juridico-administrative românești din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea”, în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, vol. III, București, Editura Academiei Române, p. 103–136.
- Toma 2006 – Alice Toma, *Lingvistică și matematică. De la terminologia lexicală la terminologia discursivă. Terminologie, limbaj, discurs, interdisciplinaritate*, București, Editura Universității din București.
- Tomescu 2009 – Domnița Tomescu, „Lexic și terminologie în limbajul politic”, în Domnița Tomescu (coord.), *Limbajul politic românesc actual*, Ploiești, Editura Universității Petrol–Gaze din Ploiești, p. 101–111.
- Topală 2009 – Dragoș Vlad Topală, „Jargonul informatic: între terminologie și expresia colocvială”, în *Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică*, XXXI, nr. 1–2, Craiova, Editura Universitaria, p. 390–402.
- Trif 2006 – Radu-Nicolae Trif, *Influența limbii engleze asupra limbii române în terminologia informaticii*, București, Editura Academiei Române.
- Tudose 1970 – Claudia Tudose, „Vocabularul fundamental al limbii române vechi”, în: Ion Coteanu, Lucia Wald (coord.), *Sistemele limbii*, București, Editura Academiei Române, p. 119–164.
- Ursu D. 1964 – Despina Ursu, „Glosare de neologisme din perioada 1830–1860”, în *Limba română*, X, nr. 3, p. 250–260.
- Ursu N. A. 1962 – Neculai Alexandru Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*. București, Editura Științifică.
- Ursu, Ursu 2004–2011 – Neculai Alexandru Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760–1860)*, vol. I, 2004; vol. II, 2006, vol. III₁₋₂, 2011, Iași, Editura Cronica.
- Ușurelu 2011 – Camelia Ușurelu, „Noi perspective de abordare a sinonimiei”, în: Rodica Zafiu, Camelia Ușurelu, Helga Bogdan Oprea (ed.), *Limba română: ipostaze ale variației lingvistice*, București, Editura Universității din București, 2011, p. 393–398.
- Vaillant 1839 – Jean A. Valian, *Vocabular purtăreț rumânesc-franțozesc și franțozesc-rumânesc, urmat de un mic vocabular de omonime*, București, Tipografia lui Friderih Valbaum.
- Vasilescu, 2010 – Florin Vasilescu, „Câteva observații lexicologice la anunțata ediție a III-a a DEX-ului”, în: Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana Hoinărescu (coord.): *Dialog, discurs, enunț. In memoriam Sorin Stati*, București, Editura Universității din București, p. 54–69.
- Vasilii 1970 – Emanuel Vasiliu, *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale*, București, Editura Academiei Române.
- Vasilii 1980 – Emanuel Vasiliu, „Sens și definiție lexicografică”, în *Studii și cercetări lingvistice*, 31, nr. 6, p. 631–635.
- Vasilii 1986 – Emanuel Vasiliu, „Definiția sensului sau definiția obiectului?”, în *Studii și cercetări lingvistice*, 37, nr. 2, p. 85–91.
- Vintilă-Rădulescu 1999 – Ioana Vintilă-Rădulescu, *Terminologia și problemele ei actuale*, București, Editura Academiei Române.

- Vintilă-Rădulescu 2014 – Ioana Vintilă-Rădulescu, „Terminologia Uniunii Europene și terminologia românească”, în: Gh. Chivu, Oana Uță Bărbulescu (ed.), *Ion Coteanu – in memoriam*, București, Editura Universității din București, p. 381–390.
- Volceanov 2007 – George Volceanov, *Dicționar de argou al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Niculescu.
- Volceanov, Volceanov 1998 – George Volceanov, Anca Volceanov, *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, București, Editura Livpress SRL.
- Vulpe 1992 – Magdalena Vulpe, „Încercare de descriere etnolingvistică a unui câmp semantic: *animalele domestice*”, în *Fonetică și dialectologie*, II, p. 109–113.
- Zafiu 2010 – Rodica Zafiu, *101 cuvinte argotice*, București, Editura Humanitas.
- Zugun 2000 – Petru Zugun, *Lexicologia limbii române, Prelegeri*, Iași, Editura Tehnopress.

*

- Nomenclatura minimală a produselor și utilajului*, vol. I–II, ediția a II-a, Comisiunea de Stat a Planificării, Institutul Central de Statistică. București, Imprimeria Națională, 1949.
- Nomenclatura profesiunilor și întreprinderilor, cuprinzând și codul profesiunilor*, Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, Institutul de Demografie și Recensământ, București, 1933.
- Terminologia științifică românească*, vol. I: *Norme și precizări generale. Științe matematice și fizice*, Academia Română, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, 1940.

x